

MET GAS NAAR DE BRUGKLAS!

‘EEN SOEPELE OVERGANG NAAR HET
VOORTGEZET ONDERWIJS’

Zoë Berendsen & Linda Samira Walch
Academie voor Sociale Studies te Hanze Hogeschool Groningen
Onderzoekopdracht jaar 4 – Social Work

Onderzoek
Met gas naar de brugklas!
‘een soepele overgang naar het voortgezet onderwijs’

Eindrapport
2017-2018

Social Work

Naam : Linda Samira Walch & Zoë Berendsen
Studentnummers : 327001 & 287564
Onderwijsinstelling : Hanzehogeschool te Groningen
(Academie van Sociale studies)
Opleiding : Social Work (Sociaal Pedagogische Hulpverlening)
Jaar : 4e leerjaar
Klas : SW4D2
Vak : Onderzoeksopdracht – SSVB1600
Opdrachtgever : OBS De Pendinghe/WIJS Groningen
Begeleiders : Anne Kraanen & Suzanne Kuik
Docent : Jisca Kuiper
Datum : 07-06-2018
Aantal woorden : 14.777

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek 'Met gas naar de brugklas: een behoefteonderzoek voor een soepele overgang naar het voortgezet onderwijs'. Dit afstudeeronderzoek is uitgevoerd in opdracht van OBS De Pendinghe en geschreven in het kader van afstuderen van de opleiding Social Work (Sociaal Pedagogische Hulpverlening) aan de Hanzehogeschool te Groningen. De uitvoering van het onderzoek heeft plaatsgevonden tussen 11 augustus 2017 en 15 februari 2018.

In deze periode is het onderzoek volledig uitgevoerd. Tijdens deze periode is er informatie verzameld en zijn er zowel respondenten, die behoren tot de doelgroep, als professionals geïnterviewd en geënuquêteerd over de overgang naar het voortgezet onderwijs.

Dank gaat uit naar de volgende organisaties voor hun medewerking, hulp, kennis en het aandragen van respondenten:

- OBS De Pendinghe
- WIJS Groningen
- Wessel Gansfortcollege
- Vensterschool

Een extra woord van dank gaat uit naar WIJS Groningen, Anne Kraanen, Suzanne Kuik, Peter Horinga en Harald Hilbrants, voor hun begeleiding tijdens het onderzoek wanneer wij dit nodig hadden.

Tot slot bedanken wij Jisca Kuiper, onze docent voor het verschaffen van kennis en inzichten tijdens het leerproces. Daarnaast zijn onze medestudenten van grote waarde geweest gedurende het onderzoek, door middel van hun feedback.

Wij wensen u veel leesplezier toe,

Linda Samira Walch & Zoë Berendsen

07-06-2018

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd op openbare basisschool (OBS) De Pendinghe te Groningen. De opdrachtgever van het onderzoek is stichting Wijk Inzet door Jongeren en Studenten (WIJS). De respondenten die zijn bevestigd hebben bijgedragen aan het beantwoorden van de hoofdvraag van dit onderzoek, zij zijn verbonden aan de organisaties De Pendinghe, Wessel Gansfort, Vensterschool en Wijs.

De aanleiding voor dit onderzoek was dat OBS De Pendinghe geconstateerd heeft dat leerlingen moeite hebben met de overgang naar het voortgezet onderwijs. Een bijkomend probleem is dat oud-leerlingen rondhangen op het schoolplein en binnen de Vensterschool, wat zorgt voor de nodige overlast. Het doel van het basisonderwijs is dat de leerlingen zo optimaal mogelijk worden klaargestoomd voor het voortgezet onderwijs. Dit onderzoek richt zich op leerlingen van groep acht van OBS De Pendinghe die klaar zijn om de stap te zetten naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast is onderzocht hoe de leerlingen in de brugklas van het Wessel Gansfortcollege te Groningen de overgang van groep acht naar de brugklas hebben ervaren.

De hoofdvraag van dit onderzoek is: 'Hoe kan OBS De Pendinghe haar leerlingen van groep acht zo optimaal mogelijk voorbereiden op de overgang naar het voortgezet onderwijs'. Het doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de problemen die leerlingen, uit groep acht van OBS De Pendinghe, hebben ervaren met betrekking tot de voorbereiding naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast zijn de eerstejaars leerlingen van het Wessel Gansfort bevestigd hoe zij de overgang hebben ervaren. De resultaten van dit onderzoek hebben geleid tot een advies aan OBS De Pendinghe.

Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag is er gebruik gemaakt van twee onderzoeksinstrumenten, namelijk semigestructureerde interviews en enquêtes. Het doel van de interviews was antwoord te krijgen op de vraag: in welke mate worden de leerlingen op dit moment voorbereid op het voortgezet onderwijs. Het doel van de enquêtes was het inventariseren van wat leerlingen nu precies lastig vinden of juist leuk aan de overstap naar het voortgezet onderwijs. Alsmede verschaft het een zeker inzicht op welke vlakken er ruimte is voor verbetering en/of ondersteuning

Uit het onderzoek is naar voren gekomen de meeste leerlingen moeite hebben met de overgang naar het voortgezet onderwijs. De leerlingen missen een goede aansluiting. Uit de interviews is gebleken dat zij meer voorbereid naar de middelbare school willen gaan. De leerlingen hebben vooral op de volgende punten moeite met de overstap: de hoeveelheid huiswerk, plannen, vrienden maken en het zelfstandig werken. De volgende punten kunnen helpen bij een betere voorbereiding naar het voortgezet onderwijs: meer aandacht in groep acht aan zelfstandigheid en plannen. Door middel van 8+ klassen kan er alvast aandacht worden besteed aan lessen die worden gegeven op de middelbare school. Extra (huiswerk) begeleiding gericht op de overgang naar de brugklas behoort daarnaast tot de mogelijkheden. Ten slotte moet er genoeg aandacht worden besteed aan voorlichting over het voortgezet onderwijs.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
1. Inleiding	7
1.1 Context	7
1.1.2 OBS De Pendinghe	7
1.2 Situatieanalyse	9
1.3 Doelstelling	10
1.4 Vraagstelling	10
1.5 Vooruitblik	11
2. Hoe overleef ik de brugklas? Een verkenning van de stand van zaken rond de overgang naar het voortgezet onderwijs.	12
2.3 Veelvoorkomende problemen van leerlingen in de brugklas	17
2.4 Voorbereidingen van de basisschool op de overgang naar de brugklas	18
2.4.2 8+ klassen	18
2.4.3 Extra (huiswerk-) begeleiding	18
2.5 De overgang naar het voortgezet onderwijs in verschillende Europese landen	19
2.5.1 Verschillende onderwijsstelsels	19
2.6 Maatschappelijke context	20
2.6.1 Leerplicht ambtenaar	20
2.6.2 Huiskamer	20
3. Methode van het onderzoek	22
3.1 Typering onderzoek	22
3.2 Respondenten	22
3.2.1 Leerlingen OBS De Pendinghe	23
3.2.2 Leerlingen Wessel Gansfort	23

3.2.3 Docent	23
3.3 Onderzoeksinstrument.....	23
3.4 Procedure gegevensverzameling.....	24
3.4.1 Gegevensverzameling OBS De Pendinghe	24
3.4.2 Gegevensverzameling Wessel Gansfort	25
3.4.3 Gegevensverzameling docent.....	25
3.5 Analyseplan.....	25
3.5.1 Interviews leerlingen en docent van OBS De Pendinghe	25
4. Resultaten	27
4.1 Resultaten interviews OBS De Pendinghe.....	27
4.2 Resultaten enquête Wessel Gansfort	28
4.3 Resultaten docent OBS De Pendinghe.....	31
4.4 Overeenkomsten en verschillen	33
5. Conclusie, discussie en aanbevelingen.....	34
5.1 Conclusie	34
5.2 Discussie	35
5.3 Aanbevelingen.....	38
5.3.1 Aanbevelingen OBS De Pendinghe	38
5.3.2 Aanbevelingen WIJS	39
Literatuurlijst.....	40
Bijlagen Bijlage 1: Interviews groep 8.....	43
Bijlage 2: Enquête brugklas.....	44
Bijlage 3: Interview met de docent van OBS de Pendinghe.....	45
Bijlage 4: Zorgvuldigheidsformulier.....	46

-

1. Inleiding

Volgens de Vos-van der Hoeven (2013) is de overgang naar het middelbaar onderwijs een enorm grote stap. Kinderen laten hun vertrouwde school, waar ze acht jaar hebben rondgelopen en waar alles en iedereen bekend was, achter zich. Zij starten op nieuw op school, met nieuwe klasgenoten, nieuwe leraren en nieuwe vakken. Alles is nieuw en het is ook flink wennen om plotseling weer de jongste te zijn op school. Daarbij vraagt het naar de middelbare school gaan ook om een enorme toename in zelfstandigheid (de Vos - van der Hoeven, 2013, Naar het middelbaar onderwijs, eerste alinea).

Bovenstaande tekst geeft de essentie van dit onderzoek weer. Dit rapport is geschreven in het kader van het afstudeeronderzoek in jaar vier van de studie Social Work (Sociaal Pedagogische Hulpverlening) aan de Hanzehogeschool te Groningen. Het onderzoek vindt plaats bij openbare basisschool De Pendinghe. Tijdens dit onderzoek wordt de overgang van de basisschool naar de middelbare school onder de loep genomen. In dit hoofdstuk kunt u de context lezen. Daarna zal de probleemanalyse, doelstelling, onderzoeksvraag en deelvragen worden beschreven. Ten slotte volgt er een vooruitblik op het rapport.

1.1 Context

De opdracht tot dit onderzoek is verkregen via WIJS, de opdrachtgever is OBS De Pendinghe. Er wordt kort benoemd waar WIJS voor staat, aansluitend wordt de context van de opdrachtgever, De Pendinghe, weergegeven. Tot slot volgt er een korte beschrijving over CSG Wessel Gansfort. Op deze middelbare school worden de enquêtes gehouden over de overgang naar het voortgezet onderwijs.

1.1.1 WIJS

WIJS staat voor Wijk Inzet door Jongeren & Studenten en is een initiatief van de gemeente Groningen, Maatschappelijk Juridisch Dienstverlening (MJD) en Hanzehogeschool Groningen. WIJS geeft studenten de mogelijkheid zich op een inhoudelijke manier maatschappelijk te ontwikkelen. Dit doen zij door hun kennis in te zetten voor de stad Groningen en haar inwoners. Namens WIJS doen studenten onderzoek, organiseren ze allerlei activiteiten voor en met andere inwoners van Groningen en geven ze advies vanuit hun vakgebied. Inmiddels heeft WIJS ongeveer 1500 studenten kunnen inzetten in ongeveer 110 verschillende projecten. Er wordt geprobeerd de studenten van allerlei verschillende opleidingen te koppelen aan de juiste opdrachten. Zo leren de studenten mensen kennen uit alle lagen van de samenleving en dragen ze hun steentje bij aan de stad Groningen. Het motto van WIJS is dan ook: 'omdat iedereen van elkaar kan leren' (WIJS, z.d.).

1.1.2 OBS De Pendinghe

Openbare basisschool (OBS) De Pendinghe is een openbare basisschool voor alle leerlingen ongeacht hun afkomst, godsdienst, levensbeschouwing of culturele achtergrond. De Pendinghe is een onderdeel van een Vensterschool. Een Vensterschool is een samenwerkingsverband tussen verschillende personen en instellingen die zich bezig houden met opgroeiende kinderen van een basisschool, denk hierbij aan de basisschool zelf, de bibliotheek, de kinderopvang en dergelijke. Zij zorgen samen voor een doorlopende begeleiding van leerlingen. Op die manier wordt er gezorgd voor vermeerdering van hun ontwikkelingskansen.

Tolerantie, begrip en inzicht in elkaars manier van denken zijn belangrijke zaken op De Pendinghe. Het doel van deze school is de ontwikkeling van zelfstandig denkende persoonlijkheden die later een eigen plaats in de maatschappij kunnen vinden. Verder wordt

er op deze school gewerkt met methodes waar het zelfstandig werken een belangrijke plaats in neemt (De Pendinghe, 2016).

Op De Pendinghe zitten ongeveer 220 leerlingen. Vanaf groep drie wordt er gewerkt met homogene of heterogene groepen. Er zitten gemiddeld 22 kinderen in een groep.

Het onderzoek richt zich op groep acht. Er is één groep acht, waar negentien leerlingen in zitten. In groep acht zitten acht jongens en elf meiden in de leeftijd van 11-13 jaar. Voor de klas staat een juf die alle dagen aanwezig is.

Een dag begint vanuit een klassikale startpositie. Het onderwijs in groep acht wordt op maat gegeven. Dit betekent dat er gewerkt wordt volgens een bepaald instructiemodel, waarbij leerlingen op hun eigen niveau instructie wordt aangeboden. Leerlingen die de theorie direct begrijpen mogen aan het werk. Leerlingen die nog iets meer uitleg nodig hebben krijgen deze instructie in een kleinere instructiegroep. Ook is er in groep acht aandacht voor individuele ruimte.

De missie van De Pendinghe is: de kerntaak en wettelijke opdracht van het onderwijs is te begeleiden naar kwalificatie, socialisatie en identificatie. Kwalificatie betekent dat kinderen worden opgeleid voor het vervolgonderwijs. Socialisatie wil zeggen dat kinderen opgeleid worden tot volwaardig deelnemer van de maatschappij. Identificatie betekent dat de kinderen worden geholpen om door zelfkennis, zelfsturing en talentontwikkeling te ontdekken wie ze zijn en wat ze kunnen (De Pendinghe, 2016).

Uitgangspunten en prioriteiten volgens De Pendinghe (2016) zijn:

- De kwaliteit van onderwijs is prioriteit.
- De school is een wijkschool die deel uitmaakt van de Vensterschool van de toekomst.
- De Vensterschool biedt betekenisvolle connecties om een goede leer- en leefomgeving te realiseren voor alle kinderen in de wijk.
- De school werkt samen met ouders als partners in het leerproces en de opvoeding van kinderen.
- Er wordt onderwijs geboden die kinderen voorbereidt op hun toekomst en aansluit op hun behoeften.
- Iedere medewerker draagt vanuit zijn of haar rol bij aan het geheel.

1.1.3 CSG Wessel Gansfort

De CSG Wessel Gansfort is een Christelijke scholengemeenschap voor het voortgezet onderwijs in Groningen. De Wessel Gansfort maakt deel uit van een Christelijke scholengemeenschap samen met onder andere de Rehoboth en het Augustinus.

De Wessel Gansfort gelooft dat ze het verschil kunnen maken in de ontwikkeling van leerlingen tot mooie mensen. De Wessel Gansfort is zich ervan bewust dat zij bedoeld en onbedoeld invloed hebben op de persoon die de leerling in de toekomst wil zijn. Hier spelen zij dagelijks op in door:

- Oog te hebben voor hun leerlingen. Men biedt ondersteuning waar het nodig is en geeft complimenten waar het kan.
- Een goede samenwerking tussen leerlingen, ouders en de school is belangrijk.
- De leerlingen worden uitgedaagd in het onderwijs, hierop hebben de leerlingen zelf invloed.
- Het personeel is betrokken bij de leerlingen.

De Wessel Gansfort biedt onderwijs aan het Vmbo-tl, havo, atheneum en atheneum +. Daarnaast is het een cultuurprofielschool. Belangrijke termen zijn verantwoordelijkheid, creativiteit en samenwerken (CSG Wessel Gansfort, z.d.).

1.2 Situatianalyse

Over het algemeen zijn leerlingen van groep acht meteen herkenbaar als je op het schoolplein van een basisschool kijkt. Het zijn de leerlingen die zich te 'oud en groot' voelen voor het spelen. Dit geldt natuurlijk niet voor alle kinderen van groep acht. Over het algemeen staan ze in groepjes bij elkaar, ze hebben het idee dat het hun school is. Straks zullen zij weer de allerjongsten worden: brugmug, brugpieper en brugsmurf (de Vos – van der Hoeven, 2013).

Volgens de Vos – van der Hoeve (2013) is de overgang naar de middelbare school een ontzettend grote stap. De leerlingen nemen afscheid van de vertrouwde omgeving en iedereen die ze kennen, om een nieuwe start te maken op een nieuwe school, waar alles anders is. Dit is voor de meeste leerlingen heel erg wennen. Daarnaast wordt er een beroep gedaan op de zelfstandigheid van de leerlingen. Zij zijn opeens zelf verantwoordelijk voor verschillende zaken zoals bijvoorbeeld uitzoeken hoe alles werkt op de nieuwe school en je rooster leren begrijpen. Sommige leerlingen zijn ook erg toe aan de volgende stap met de bijbehorende nieuwe uitdaging te nemen.

Het doel van het basisonderwijs is de leerlingen afleveren aan het voortgezet onderwijs. In deze overdracht speelt het basisonderwijs een belangrijke rol. Het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs willen beide dat er een warme overdracht plaatsvindt (Hogervorst, 2009). OBS De Pendinghe heeft geconstateerd dat de leerlingen over het algemeen moeite hebben met de overgang naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast merkt De Pendinghe op dat oud leerlingen, die net de overgang hebben gemaakt van groep acht naar de middelbare school, regelmatig op het schoolplein rondhangen. Deze leerlingen zoeken de oude vertrouwde omgeving op. Zij kunnen storend zijn voor de andere instellingen die zich in de Vensterschool bevinden, zij zijn luidruchtig aanwezig en rennen door de gangen van het gebouw. Volgens De Pendinghe is dit één van de signalen waaruit je zou kunnen opmerken dat de overgang niet altijd goed verloopt omdat leerlingen de 'oude vertrouwde' omgeving weer opzoeken. De school merkt dat dit al een aantal jaren een probleem is. Dit is een probleem voor de school zelf maar ook voor de omliggende instanties die zich vestigen in het gebouw. Daarnaast geeft de docent van groep acht ook aan dat oud-leerlingen moeite hebben gehad met de overgang. Verder is er geconstateerd dat leerlingen van groep acht onvoldoende voorbereid worden op de brugklas en welke veranderingen dit allemaal met zich meebrengt. De voorbereiding op de overgang schiet op bepaalde gebieden tekort, namelijk de cognitieve ontwikkeling, de morele ontwikkeling en de sociaal-emotionele ontwikkeling. Tijdens dit onderzoek zal er voornamelijk gekeken worden naar het sociaal-emotioneel gebied, omdat deze ontwikkeling een belangrijke rol inneemt tijdens de overstap. Dit kan gevolgen hebben bij de ontwikkeling van het zelfbeeld, wat weer invloed kan hebben op het zelfvertrouwen.

Oud-leerlingen komen vaak terug naar de basisschool om te 'chillen'. Hiermee wordt bedoeld dat zij rond de school hangen en rondrennen door de gangen, wat zorgt voor overlast. Overlast voor aanwezige leerlingen van de basisschool, docenten en andere aanwezige instanties. In het begin van het schooljaar is dit probleem minder zichtbaar. De reden hiervan is dat de leerlingen erg aan het wennen zijn op de nieuwe scholen. Het doel van dit onderzoek is dat er geïnventariseerd wordt bij de leerlingen en docenten waar de leerlingen behoefte aan hebben voor en/of tijdens de overgang naar de brugklas. Aan de hand van de

verkregen informatie moet duidelijk worden waar OBS De Pendinghe nog aan kan werken om de overgang van groep acht naar de brugklas zo optimaal te laten verlopen. Het doel van het basisonderwijs is de leerlingen zo optimaal mogelijk af te leveren aan het voortgezet onderwijs. Daarnaast zal er ook onderzoek gedaan worden naar waar leerlingen vast zijn gelopen in de overgang. De informatie met betrekking tot dit onderzoek zal worden vergaard bij het Wessel Gansfortcollege te Groningen. Er is voor Wessel Gansfort gekozen, omdat er verschillende leerlingen van De Pendinghe ervoor kiezen om het voortgezet onderwijs te volgen op deze school. Daarnaast wilde Wessel Gansfort als enige school meewerken aan een enquête. De andere middelbare scholen gaven na meerdere contactpogingen geen respons of waren al voorzien van andere onderzoeken. Op deze middelbare school zullen enquêtes worden gehouden bij een brugklas. Het doel hiervan is om te inventariseren waar de leerlingen behoefte aan hadden tijdens hun eigen overgang.

1.3 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de uitdagingen waar leerlingen, uit groep acht van OBS De Pendinghe, voor staan tijdens de overgang van basisschool naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast wordt er ook gekeken hoe leerlingen van het middelbaar onderwijs, eerstejaars van het Wessel Gansfortcollege dit ervaren hebben. De resultaten van dit onderzoek zullen leiden tot een aansluitend advies aan OBS De Pendinghe. Zij krijgen hierdoor een beeld waar leerlingen ondersteund kunnen worden en waar zij hier eventueel nog in tekort schieten. De resultaten zullen ook teruggekoppeld worden aan het Wessel Gansfort. Deze aanbevelingen kunnen worden meegenomen om de overgang naar de brugklas te optimaliseren. Dit draagt er zo veel als mogelijk bij dath leerlingen met genoeg zelfvertrouwen en voorbereiding naar het voortgezet onderwijs gaan.

1.4 Vraagstelling

“Hoe kan OBS De Pendinghe haar leerlingen van groep acht zo optimaal mogelijk voorbereiden op de overgang naar het voortgezet onderwijs”

Voorvragen:

- Uit wat voor milieu komen de leerlingen van OBS De Pendinghe?
- In welke ontwikkelingsfase bevinden de leerlingen van groep acht zich en wat zijn hier de kenmerken van? En welke sociaal-emotionele ontwikkeling hoort hierbij?
- Wat zijn veelvoorkomende problemen waar leerlingen tegenaan lopen in de brugklas?
- Wat wordt er gedaan op basisscholen ter voorbereiding op de overgang naar de brugklas?
- Hoe verloopt de overgang naar het voortgezet onderwijs in andere Europese landen?
- Hoe ziet de maatschappelijke context eruit?

Deelvragen:

- Wat denken leerlingen van groep acht nodig te hebben vanuit school voor de overgang naar de brugklas?
- Wat vinden de leerlingen uit de brugklas dat beter kan t.a.v. de overgang naar de brugklas?
- Wat vindt de docent van OBS De Pendinghe dat beter kan t.a.v. de overgang naar de brugklas?

1.5 Vooruitblik

In hoofdstuk twee wordt het literatuuronderzoek beschreven. In het literatuuronderzoek is onderzocht in welke ontwikkelingsfase leerlingen uit groep acht zich bevinden, het verschil tussen de basisschool en middelbare school wordt onderzocht en ten slotte wat er al aan gedaan is om de overgang tussen de basisschool en middelbare school beter te laten verlopen. In hoofdstuk drie wordt de methode van onderzoek beschreven. In dit hoofdstuk kunt u lezen van welke typering onderzoek wij gebruik hebben gemaakt. Ook is te lezen van welke respondenten, onderzoeksinstrument en procedure gegevensverzameling gebruik is gemaakt en ten slotte is er een analyseplan geschreven. De resultaten worden in hoofdstuk vier beschreven. Tot slot wordt er in hoofdstuk vijf de conclusie, discussie en aanbevelingen gegeven.

1. Hoe overleef ik de brugklas? Een verkenning van de stand van zaken rond de overgang naar het voortgezet onderwijs.

Dit hoofdstuk tracht de onderzoeksvragen te verduidelijken en toe te lichten aan de hand van (wetenschappelijke) literatuur. In paragraaf 2.1 wordt een definitie gegeven van de ontwikkelingsfasen waarin de leerlingen van groep acht zich bevinden. Daarnaast is er uitgezocht welke kenmerken hierbij horen. Met deze informatie willen de onderzoekers inzichtelijk krijgen hoe kinderen zich ontwikkelen en wat hierbij belangrijk is in de overgang naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast is deze informatie belangrijk voor het maken van het instrument (interview en enquêtes), bij het uitvoeren van het onderzoek, om het kind te begrijpen en de antwoorden van het onderzoek te verklaren. In paragraaf 2.2 wordt omschreven wat de sociaal-emotionele ontwikkeling inhoudt. Er is een omschrijving van de sociaal-emotionele ontwikkeling gegeven, omdat deze een belangrijke rol speelt in de overgang naar het voortgezet onderwijs. In paragraaf 2.3 is vanuit de literatuur verklaard waar de leerlingen in het voortgezet onderwijs tegenaan lopen. Dit is tevens een praktijkvraag, om te onderzoeken of de literatuur overeenkomt met de praktijk. Wat er ter voorbereiding wordt gedaan aan de overgang naar het voortgezet onderwijs wordt beschreven in paragraaf 2.4. Deze vraag is net zoals als vraag 2.3 ook een praktijkvraag. In paragraaf 2.5 wordt een internationaal perspectief gegeven over de overgang naar het voortgezet onderwijs. In deze paragraaf wordt verduidelijkt hoe negen Europese landen de overgang van de basisschool naar het voortgezet onderwijs laten verlopen. In paragraaf 2.6 wordt de maatschappelijke context beschreven. Ten slotte is er een conclusie te lezen waarin de bevindingen uit het literatuuronderzoek zijn gekoppeld aan het praktijkonderzoek.

2.1 Omgeving van leerlingen van OBS De Pendinghe

Om een beeld te geven uit welke omgeving de leerlingen van OBS De Pendinghe komen staan alle cijfers in de onderstaande tabellen. Tabel 1 weergeeft de bevolking. In Paddepoel wonen 5255 mensen waarvan 2420 mannen en 2835 vrouwen. In tabel 3 staan de leeftijden van de bewoners uit de voorgenoemde buurt beschreven. De grootste groep mensen bevindt zich in de 65+ groep.

Verder is de helft van de mensen, uit Paddepoel, ongehuwd. 30% is gehuwd en 9% is gescheiden. In vergelijking met andere buurten is dit een hoog percentage. In Oranjestad is het percentage gehuwden slechts 19%, 7% is gescheiden en maar liefst 71% ongehuwd. In Vinkhuizen is 24% gehuwd, 6% gescheiden en 63% ongehuwd (AlleCijfers, 2016).

In Paddepoel wonen mensen met een verschillende afkomst, zie tabel 2. Meer dan de helft is Nederlands en 9% komt uit het westen van het land. Surinaams, Antilliaans, Marokkaans en Turks zijn de andere afstammelingen. In Hoogkerk is 87% Nederlands. De andere cijfers zoals Surinaams, Antilliaans, Marokkaans en Turks komen redelijk overeen met de cijfers uit Paddepoel. De meeste mensen hebben te maken met een laag inkomen. Het gemiddelde inkomen bedraagt 18.300 euro en in de wijk Helpman ligt het gemiddeld inkomen op 30.400 euro. Slechts 9% van de mensen uit Paddepoel hebben te maken met een hoog inkomen, zie tabel 4.

Er is voor gekozen om deze cijfers in kaart te brengen, omdat veel leerlingen uit Paddepoel uit een laag milieu komen en ook te maken hebben met armoede. Armoede heeft weer invloed op de leerprestaties van de leerlingen (AlleCijfers, 2016). Het is zelfs zo dat één op de twee leerlingen in armoede leeft en honger lijdt. Daar komt bij dat veel van deze

leerlingen voor hun broertjes en zusjes zorgen en dat ouders werkloos zijn (als ouders al een baan hebben zijn dit vaak banen voor laagopgeleiden). Deze risicofactoren kunnen ervoor zorgen dat deze leerlingen in het criminele circuit terecht komen of zelf te maken krijgen met laag opgeleide banen.

Sekse, etnische achtergrond en sociaaleconomische status (SES) worden binnen dit onderzoek beschouwd als achtergrond-kenmerken. Deze drie factoren worden veel in betrekking gebracht in onderwijs-sociologisch onderzoek met de schoolloopbanen. Doorgaans is men in Nederland van mening dat de schoolloopbaan van jongens minder gunstig verloopt dan die van meisjes, dat autochtone leerlingen het beter doen dan allochtone leerlingen en dat leerlingen uit een lagere SES-groepen een minder gunstige schoolloopbaan hebben dan leerlingen uit hogere SES-groepen (Kuyper & Van de Werf, 2007).

Tabel 1 Bevolking van Paddepoel

Inwoners	5255
Mannen	2420
Vrouwen	2835
Personen per huishoudens	1.6
Ongehuwd	50%
Gehuwd	30%
Gescheiden	9%
Verweduwd	11%

Tabel 2 Etnische achtergronden uit Paddepoel

Nederlands	70%
Westers	13%
Niet-Westers	8%
Surinaams	3%
Antilliaans	2%
Marokkaans	1%
Turks	3%

Tabel 3 Leeftijden in Paddepoel

Tot 14 jaar	9%
15 tot 24 jaar	20%

25 tot 44 jaar	21%
45 tot 64 jaar	20%
Ouder dan 65 jaar	29%

Tabel 4 Inkomsten Paddepoel

Gemiddeld inkomen	18.300
Lage inkomens	55%
Hoge inkomens	9%

2.2 De ontwikkelingsfase en kenmerken waar de leerlingen van groep acht zich in bevinden

In dit hoofdstuk staat een definitie van de verschillende ontwikkelingsfasen beschreven. Verder worden er drie ontwikkelingstheorieën beschreven, namelijk van Piaget, Freud en Erikson.

2.2.1 Kinder- en jeugdijaren: een afbakening

Een belangrijk aspect binnen de ontwikkelingspsychologie is het element tijd. Het is hoe dan ook van belang om de kinder- en jeugdijaren in perioden te verdelen omdat er per periode specifieke veranderingen/ontwikkelingen plaatsvinden.

Deze perioden zijn als volgt (Van Beemen, 2010):

- 1 babyperiode (0-12 maanden);
- 2 peuterperiode (1-4 jaar);
- 3 kleuterperiode (4-6 jaar);
- 4 schoolperiode (6-12 jaar);
- 5 adolescentie (12-18 jaar).

De schoolperiode en de adolescentie worden nader toegelicht omdat de desbetreffende doelgroep zich in deze fasen bevinden. Ook is de sociaal-emotionele ontwikkeling hierin meegenomen. Tijdens de dataverzameling is het van belang om deze fasen te kennen. Deze kenmerken leiden er toe dat er doelgericht aanbevelingen gedaan kunnen worden.

Schoolperiode (6-12 jaar)

In deze fase neemt onderwijs, een belangrijke plaats in. School staat centraal in deze fase. Naast school en buurtcontacten komen kinderen via hobbyactiviteiten of sport met andere kinderen in aanraking. In deze fase gaat een kind op zoek naar zijn sociale identiteit: hoe zien anderen mij? (Van Beemen, 2010). Verder staat de vraag 'Wie ben ik?' centraal in deze periode. De kinderen leren, in deze periode, zichzelf te beschrijven. Dit gebeurt aan de hand van psychische eigenschappen in plaats van externe fysieke eigenschappen. Een voorbeeld van een psychische eigenschap is vriendelijkheid of behulpzaamheid. Dit zijn namelijk innerlijke trekken die abstracter zijn dan de beschrijvingen die een jongere leerling van zichzelf geeft. Met externe factoren wordt bedoeld dat een kind goed kan tekenen. Dit is een

eigenschap die is afgeleid van externe activiteiten waarbij motorische vaardigheden een rol spelen (Marsh & Ayotte, 2003).

De sociaal emotionele ontwikkeling, in deze periode, karakteriseert zich door de eigenwaarde, het verder ontwikkelen van vriendschappen en de sociale vergelijkingsprocessen.

In de basisschooltijd ontwikkelt zich de eigenwaarde (Baumeister, 1993). Op zevenjarige leeftijd hebben de meeste kinderen een beeld van zichzelf. In de basisschoolleeftijd verandert hun gevoel van eigenwaarde, de kinderen merken namelijk dat hun eigenwaarde op bepaalde gebieden groter is dan op andere (Lerner, Theokas & Jelcic, 2005). De vriendschappen nemen in de basisschooltijd toe en worden een belangrijk onderdeel van het sociale leven. Vriendschappen verschaffen informatie over de desbetreffende persoon, over anderen en over de wereld. Daarnaast brengen vriendschappen ook emotionele steun waardoor kinderen beter overweg kunnen met woede (Berndt, 2002). Verder gaan kinderen vriendschappen aan om bepaalde vaardigheden te oefenen waardoor zij in de toekomst hechte relaties aan kunnen gaan (Gifford-Smith & Brownell, 2003). De sociale vergelijkingsprocessen betekenen dat kinderen zich sneller gaan vergelijken met de kinderen van hun eigen leeftijd (Weiss, Ebbeck & Horn, 1997). De meeste kinderen vergelijken zichzelf met kinderen waar ze op lijken. Ook zijn er kinderen die zich neerwaarts vergelijken. Neerwaarts vergelijken doen zij om het zelfbeeld te beschermen, zo blijven deze kinderen zich wel succesvol voelen (Marsh & Hau, 2003).

Adolescentie (12-18 jaar)

De puberteit wordt in het begin van de adolescentie ingeluid, waarmee de periode van geslachtsrijping wordt bedoeld. Voor elk individu is het startpunt van de puberteit weer anders. Meestal begint dit startpunt voor meisjes eerder dan voor jongens. Na deze periode spreekt men van jong volwassenen. De jong volwassenheid is de periode tussen de kinderjaren en de volwassenheid. In deze fase volgen adolescenten het voortgezet onderwijs. De psychologische veranderingen volgen echter pas na het twaalfde levensjaar. Tijdens deze fase is de relatie met ouders net zo belangrijk als de relatie met leeftijdsgenoten. In deze fase betrekken adolescenten de beleving van anderen om zichzelf te beschrijven (Updegraff et al., 2004). Ook zoeken adolescenten steeds meer gemeenschap met leeftijdsgenoten die hetzelfde doormaken. Ze zoeken gezelschap met de referentiegroep zodat ze zichzelf kunnen vergelijken en zien welke rollen en gedragingen het meest aanvaardbaar zijn (Paxton, Schutz, Wertheim & Muir, 1999). Verder staat in deze fase de volwassenwording centraal, dit gebeurt op de volgende facetten: sociaal, emotioneel, cognitief, maatschappelijk en lichamelijk. (Van Beemen, 2010). Adolescenten streven naar onafhankelijkheid, het gevoel van controle hebben over hun eigen leven en naar autonomie (Steinberg & Siverberg, 1986).

De sociaal emotionele ontwikkeling, in deze fase, kenmerkt zich door het experimenteren met nieuwe dingen, het toenemende belang van vriendschappen en de wereld van uitgaan en verkering.

Verder is de wereld van uitgaan en verkering belangrijk in deze fase. Culturele factoren, die per generatie verschillen, bepalen wanneer en hoe adolescenten beginnen met daten. Deze dates kunnen uiteindelijk leiden tot intimiteit onder adolescenten (Denizet-Lewis, 2004). Verder heeft verkering verscheidene functies, namelijk het leren opbouwen van intieme relaties. Verkering kan zelfs leiden tot het beter ontwikkelen van de eigen persoonlijkheid (Sanderson & Cantor, 1995).

2.2.2 Ontwikkelingstheorieën

Er zijn verschillende ontwikkelingstheorieën ontwikkeld. Drie belangrijke theorieën worden in de literatuur beschreven, namelijk de theorieën van: Piaget, Freud en Erikson. Deze informatie zorgt voor een beter begrip van de leerlingen. Onderzoekers zijn hierdoor op de hoogte in welke fase ze zitten, het biedt handvatten voor het interview, het is van belang voor de resultaten en het is een raamwerk voor het kunnen plaatsen van belangrijke fenomenen.

Piagets theorie over de cognitieve ontwikkeling.

Volgens Piaget (zoals weergegeven in Verhulst, 2005) zijn er verschillende stadia van de cognitieve ontwikkeling. Kinderen van elf jaar en ouder bevinden zich volgens Piaget in de formeel-operationele periode. In deze periode komt het abstract-logische denken tot ontwikkeling. In deze periode ontstaat het vermogen om logische denkoperaties uit te voeren. Verder leren kinderen logisch na te denken en leren ze verbanden te leggen om hier conclusies te trekken. Daarnaast was Piaget van mening dat een kind leert door de kennis die hij eerder verworven heeft. Dit houdt in dat het kind nieuwe kennis aan oude kennis verbindt. Hierdoor wordt er constant voortgebouwd op bestaande kennis. De onderzoekers kunnen hier rekening mee houden tijdens de aanbevelingen. Bij de aanbevelingen kan gedacht worden aan opdrachten die leerlingen in groep acht alvast maken. Opdrachten die in het voortgezet onderwijs moeten worden uitgevoerd. Op deze manier wordt de nieuwe informatie aan de oude kennis gekoppeld.

De psychoanalytische theorie van Freud.

Freud (zoals weergegeven in Verhulst, 2005) gaat ervan uit dat de persoonlijkheid zich in vijf opeenvolgende stadia ontwikkelt. Kinderen in de leeftijd van elf jaar of ouder bevinden zich in de genitale periode. Het gedrag dat bij deze fase hoort is dat kinderen proberen te ontdekken wie ze zijn en waar ze voor staan. Ze proberen hun eigen identiteit te ontdekken. Kinderen doen dit met name door zichzelf te spiegelen aan vrienden, daarom zijn vrienden ook erg belangrijk in deze fase. Verder willen kinderen zich los maken van hun ouders, ze willen onafhankelijk zijn en hun eigen beslissingen nemen. Ook experimenteren kinderen op deze leeftijd dit kan bijvoorbeeld zijn met drank en drugs. De persoon is onbaatzuchtig, edelmoedig en moedig ten opzichte van anderen. Verder is de persoon geduldig en effectief zonder dwangmatigheid of competitiegedrag. In deze fase zijn vrienden erg belangrijk voor de kinderen. Zij zullen elkaar spiegelen en dit zou invloed kunnen hebben op de manier waarop de antwoorden gegeven zullen worden in de interviews. Doordat de leerlingen in deze periode competitiegedrag vertonen kunnen de onderzoekers hier rekening mee houden tijdens het interviewen, zodat het antwoord geven op de vragen geen competitiegedrag gaat worden.

Erikson en de psychosociale ontwikkeling.

Erikson (zoals weergegeven in Verhulst, 2005) gaat uit van acht fasen in de psychosociale ontwikkeling. Deze fasen worden gekenmerkt door een conflict. Dit conflict moet op een positieve manier opgelost worden zodat het kind naar een volgende fase kan. Volgens Erikson bevindt een kind van elf jaar en ouder zich in de fase van vlijt versus minderwaardigheid. In deze fase ontwikkelt een kind zich volop. In deze fase is het belangrijk dat er vertrouwen is in het eigen kunnen, zelfvertrouwen. Dit ontstaat als het kind positief wordt aangemoedigd en bekrachtigd wordt. Het kind ontwikkelt hiermee een positief zelfbeeld waarbij er een gevoel ontstaat dat het kind er mag zijn en de moeite waard is. Als een kind onvoldoende positief bekrachtigd wordt, kan het een negatief zelfbeeld of een gevoel van minderwaardigheid ontwikkelen. In de fasen van Erikson is vertrouwen een belangrijk onderdeel. Er wordt op dit gebied rekening gehouden met het verzamelen van de data maar ook bij de aanbevelingen. Het is van belang de interviews en aanbevelingen zo op te stellen dat deze het zelfvertrouwen van de leerlingen bevorderen.

2.3 Veelvoorkomende problemen van leerlingen in de brugklas

In de brugklas zijn er verschillende problemen waar leerlingen tegen aan kunnen lopen. Deze problemen zullen niet voor alle leerlingen in de brugklas gelden. In dit hoofdstuk zijn de meest voorkomende problemen beschreven waar de leerlingen in de brugklas tegen aan lopen.

2.3.1 Spanning

Uit onderzoek is gebleken, dat de overgang naar de middelbare school altijd tezamen gaat met een bepaalde hoeveelheid van gezonde spanning. Er kan ook sprake zijn van ongezonde spanning, deze spanning staat de groei en het leren in de weg. Volgens dit onderzoek zijn er een aantal aspecten waar ongezonde spanning door kan ontstaan. Het eerst aspect is de angst voor pest gedrag en angst voor de grote nieuwe school. Leerlingen kunnen onzeker zijn over hoe alles werkt, over wat ze moeten doen en hoe ze hun weg gaan vinden in de nieuwe, vaak grotere school. Een ander aspect is de omgang met elkaar. De leerlingen komen in een nieuwe groep en kunnen onzeker zijn over de omgang met elkaar in een nieuwe klas. Ook de leraar kan een rol spelen middels betrokkenheid en door begeleiding in goede banen te leiden (Wijnveen, 2010). Deze kenmerken hebben allemaal invloed op hoe leerlingen zich ontwikkelen als ze eenmaal naar het voortgezet onderwijs gaan. Het is daarom van belang dat deze leerlingen zo goed mogelijk voorbereid zijn. Onzekerheid is een van de grootste redenen die ongezonde spanning creëert en dit kan een belemmering zijn voor de ontwikkeling maar ook voor de schoolprestaties van een leerling.

2.3.2 Pestgedrag

Door een verandering in de hiërarchie tijdens de overgang van basisschool naar middelbare school is gebleken dat het pestgedrag een tijdelijke toename kent. Leerlingen moeten hun sociale plek opnieuw vaststellen. Het pesten kan dan worden gebruikt om een hogere positie in de hiërarchie te verkrijgen in de nieuwe groep (Dubbelman, Reesink, Veldhuizen & Yoruk, 2015). Als leerlingen zich niet op hun gemak voelen en onzeker zijn is de kans om gepest te worden groter.

2.3.3 Afstroom

Afstroom houdt in dat een leerling afstroomt naar een lager niveau. Afstroom is voornamelijk in de onderbouw van het voortgezet onderwijs een groot probleem. Opvallend is dat jongens een grotere kans hebben om af te stromen dan meisjes. Er zijn verschillende redenen waarom leerlingen afstromen. Een van die redenen kan zijn dat er vanuit de basisschool een te hoog advies wordt gegeven. Met als gevolg dat de leerling op een te hoog niveau wordt geplaatst. Een tweede reden gaat over het welbevinden van de leerling. Een positief welbevinden blijkt minstens zo belangrijk te zijn voor goede prestaties dan kennis alleen. De reden dat jongens vaker afstromen heeft meestal te maken doordat de jongens later rijpen en daardoor minder goed kunnen plannen en zelfstandig werken. Ook hun werkhouding en gedrag kan meespelen in de afstroom naar een lager niveau. Het afstromen naar een lager niveau kan voor een leerling voelen als falen, dit heeft effect op het zelfbeeld en leerprestaties van de leerling (Van der Wouden, 2016).

2.3.4 Plannen en huiswerk

Leerlingen hebben moeite met het maken en plannen van huiswerk. Hierdoor ervaren ze stress. In de loop der jaren neem dit af en leert een leerling beter te plannen. Verder krijgen steeds meer leerlingen moeite met vakken zoals rekenen, spelling, studievoordigheden en begrijpend lezen. Ook wordt er van deze leerlingen meer zelfstandigheid en verantwoording verwacht, niet alle leerlingen kunnen hier in het begin goed mee omgaan en moeten hier erg aan wennen als ze in de brugklas zitten (de Vos-van der Hoeven, 2009).

2.4 Voorbereidingen van de basisschool op de overgang naar de brugklas

Om de overgang van de basisschool naar de middelbare school beter en soepeler te laten verlopen worden er verschillende stappen gezet om de leerlingen hierop voor te bereiden. In dit hoofdstuk staat beschreven wat er al ter voorbereiding wordt gedaan op de brugklas.

2.4.1 Extra aandacht in groep 8

In groep 8 besteden vrijwel alle leraren extra aandacht aan zelfstandig studeren, leren plannen en studievaardigheden. Hierbij maken de leraren weinig onderscheid tussen leerlingen met uiteenlopende vervolgadvisen. Dit wordt niet gedaan omdat dit veel tijd kost en er weinig beschikbare tijd en mankracht is (Bosch et al., 2008).

2.4.2 8+ klassen

Op sommige scholen bestaat de mogelijkheid om lessen te volgen die op het voortgezet onderwijs worden gegeven, deze klassen worden 8+ klassen genoemd. Deze lessen zijn bedoeld voor leerlingen die toe zijn aan extra leerstof (Bosch et al., 2008).

2.4.3 Extra (huiswerk-) begeleiding

Sommige scholen en/of ouders zoeken extra begeleiding, voor deze leerlingen is de overstap naar het voortgezet onderwijs ontzettend spannend. Dit kan ook gelden voor het maken van de cito eindtoets. Soms worden deze brugklastrainingen georganiseerd door de school zelf of door particuliere instituten die huiswerkbegeleiding verzorgen en daarbij ook extra aandacht geven aan de overgang naar het voortgezet onderwijs (Bosch et al., 2008).

2.4.4 Voorlichting

Voor leerlingen is er, zowel op landelijk niveau als in sommige regio's, voorlichtingsmateriaal ontwikkeld. Dit is ontwikkeld zodat leerlingen hier zelfstandig hun weg in kunnen zoeken. Hierbij valt te denken aan het leerlingendeel van Kennisnet maar ook het boek 'Hoe overleef ik de brugklas' van Francine Oomen. Zij zou kunnen bijdragen aan het krijgen van informatie over de brugklas (Bosch et al., 2008). Daarnaast is er ook een tv programma 'brugklas' waarin verschillende interessante onderwerpen de revue passeren. Onderwerpen als huiswerk plannen, omgaan met verschillende docenten, maken van vrienden maar ook andere actuele onderwerpen zoals transseksualiteit.

2.4.5 Zomercursus 'Plezier op school'

Op diverse plaatsen in Nederland wordt, al enkele jaren, een tweedaagse zomercursus uitgevoerd, namelijk 'Plezier op school'. Deze cursus is met name bedoeld voor leerlingen die gepest worden of andere problemen hebben in de omgang met leeftijdgenoten. Een goede start voor de aanstaande brugklassers is belangrijk. Daarom heeft deze cursus als doel de competentie te vergroten. Daarnaast kan het de omgang met anderen vergroten en daarmee wordt het plezier op school ook vergroot (Faber et al., 2006).

Deze zomercursus is door de erkenningscommissie van het Nederlands Jeugdinstituut erkend. Volgens deze commissie is het een effectieve cursus volgens goede aanwijzingen. De commissie geeft aan dat het een kortdurend programma is met een mooie doelstelling. Deze cursus kan worden uitgevoerd vlak voor de overgang naar het voortgezet onderwijs. Daarbij kwam uit het onderzoek naar voren dat goede aanwijzingen zorgen voor positieve effecten bij aanstaande brugklassers aangaande problemen met leeftijdsgenoten en op internaliserende problemen. De effecten van de cursus zijn alleen aangetoond op de korte termijn (Faber, 2015).

2.5 De overgang naar het voortgezet onderwijs in verschillende Europese landen

In Europa zijn er verschillende onderwijsstelsels. In dit hoofdstuk staan de verschillende onderwijsstelsels beschreven en tegen welke problemen deze onderwijsstelsels aan lopen.

2.5.1 Verschillende onderwijsstelsels

Rondom het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs zijn er duidelijke verschillen in de onderwijsstelsels wat betreft de overgang. Onderwijsstelsels zijn verschillende typen onderwijs die zich kenmerken door verschillende structuren.

De Europese onderwijsstelsels kunnen in het geheel genomen in drie typen worden ingedeeld, namelijk:

- Gedifferentieerde onderwijsstelsel: waar leerlingen na het primair onderwijs onderverdeeld worden in verscheidene onderwijsniveaus: Duitsland en Nederland.
- Common core curriculum-onderwijsstelsel: hier wordt wel een overstap gemaakt naar het voortgezet onderwijs, maar er wordt formeel niet aan niveaudifferentiatie gedaan.
- Single structure-onderwijsstelsel: hierbij doorlopen leerlingen één traject waarbij er geen overgang naar het voortgezet onderwijs is en geen formele niveaudifferentiatie plaatsvindt: Zweden, Denemarken en Finland.

Bij het gedifferentieerde onderwijsstelsel en het common core curriculum-stelsel speelt een formele overgang. Deze overgang kan leiden tot aansluitingsproblemen voor een deel van de leerlingen. Bij het single structure onderwijsstelsel blijven leerlingen tot hun vijftiende/zestiende jaar op dezelfde school en vindt er dus geen overgang plaats. Deze leerlingen volgen gezamenlijk onderwijs en daarna wordt er pas een overgang gemaakt naar het vervolgonderwijs (Naayer et al., 2016). Deze informatie is van belang omdat je kunt zien welke stelsels wel en niet werken. Bij de Scandinavische landen vindt er bijvoorbeeld geen officieel overgangsmoment plaats, in Nederland daarentegen wel. Dit kan ervoor zorgen dat de leerlingen veel meer spanning ervaren en deze spanning kan weer invloed hebben op de prestaties en ontwikkeling van de leerlingen.

2.5.2 Problematieken rondom de overgang in de verschillende onderwijsstelsels

Gedifferentieerde onderwijsstelsel:

Nederland en Duitsland ondervinden problematiek rondom de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. Om ervoor te zorgen dat leerlingen op het best passende niveau terechtkomen hebben er, in Nederland, de laatste jaren meerdere wetswijzigingen plaatsgevonden. Daarnaast wil de politiek de gegevensoverdracht, tussen het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs, vergemakkelijken om daarmee een soepele overgang creëren. Het uitstellen van de keuze voor het voortgezet onderwijs was een initiatief van Duitsland om de overgang uiteindelijk te versoepelen. Dit houdt in dat de leerlingen een langere tijd hebben om zich te oriënteren op de keuze naar het voortgezet onderwijs. Men hoopt dat hiermee geen overhaaste beslissing worden gemaakt, zodat zij op een passende school terecht komt (Naayer et al., 2016).

Single structure-onderwijsstelsel:

In Denemarken, Zweden en Finland lijkt er geen sprake te zijn van aansluitingsproblematiek, omdat er geen strikte scheiding plaatsvindt tussen het primair onderwijs en voortgezet onderwijs. Vrijwel alle leerlingen doorlopen het hetzelfde en verplichte onderwijs (Naayer et al., 2016).

2.6 Maatschappelijke context

In dit hoofdstuk wordt de maatschappelijke context weergegeven op macro- en mesoniveau.

2.6.1 Leerplicht ambtenaar

In iedere gemeente van Nederland zijn leerplichtambtenaren aanwezig. Deze ambtenaren houden zich bezig met de leerplicht. De leerplichtambtenaren hebben drie hoofdtaken. De eerste taak is het geven van verlof aan een leerling, zodat deze leerling vrijgesteld kan worden van schoolbezoek. Deze vrijstelling mag alleen gegeven worden als er sprake is van een geldige reden. Daarnaast moet de verlofaanvraag gaan om meer dan tien dagen in een schooljaar. Een tweede taak van de leerplichtambtenaar is onderzoek verrichten als blijkt dat een leerplichtige jongere niet meer staat ingeschreven bij een school. Verder is er controle van leerlingen die wel ingeschreven staan bij een school. Daarbij wordt gekeken of zij ook daadwerkelijk naar school gaan en de hoeveelheid onderwijs volgen die voldoet aan de leerplichtwet. Ten slotte licht de leerplichtambtenaar het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in over de stand van zaken met betrekking tot de leerlingen die zij onderzoeken. Als er leerlingen zijn die de leerplichtambtenaar aanleiding tot zorg geven, moet hij/zij dit aangeven bij de Jeugdbescherming. Verder is er een nauwe samenwerking tussen politie, jeugdwerk, GGD en de scholen en dit is van essentieel belang zodat de leerplichtambtenaar zijn taak goed kan uitvoeren (Erinkveld, 2010).

2.6.2 Huiskamer

Voor kwetsbare leerlingen van basisscholen De Pendinghe, De Wegwijzer en De Bisschop Bekkersschool is er een huiskamer georganiseerd. De huiskamer is gevestigd in de Vensterschool, wat een veilige omgeving is voor de leerlingen. De huiskamer biedt leerlingen uit groep 6, 7 en 8 een veilige plek en een zinvolle vrijetijdsbesteding na schooltijd. Er worden activiteiten aangeboden met als doel ontspanning waarbij persoonlijke aandacht belangrijk is. Het doel is dat een kind even weer kind kan zijn. In de huiskamer is plaats voor 18 leerlingen, zij worden aangemeld door de school. Het is drie middagen per week geopend en wordt begeleidt door jongerenwerkers (WIJ Selwerd, z.d.).

2.7 Conclusie

De resultaten van het literatuuronderzoek worden in de voorafgaande paragrafen weergegeven. In deze paragraaf wordt een conclusie gegeven waarin staat beschreven wat deze resultaten betekenen voor het verdere onderzoek.

Uit het literatuuronderzoek is duidelijk geworden dat veel leerlingen uit groep acht moeite hebben met de overgang met naar het voortgezet onderwijs. Veel voorkomende problemen waar zij tegenaan lopen in de brugklas is de hoeveelheid huiswerk, het plannen, pestgedrag en afstroom naar een lager niveau. In het veldonderzoek zal onderzocht worden waar leerlingen van het Wessel Gansfortcollege tegenaan lopen.

In het eerste deel van het literatuurhoofdstuk is onderzoek gedaan naar de ontwikkelingsfasen van een kind met de daarbij horende kenmerken. Het onderzoek heeft hier rekening mee gehouden zodat er tijdens het veldonderzoek een duidelijk beeld is van in welke ontwikkelingsfasen de leerlingen zich bevinden.

Daarnaast ontstaat er een bewustwording over hoe te reageren op de leerlingen tijdens het onderzoek.

Uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat er ook al voorbereidingen worden getroffen voor leerlingen die naar de brugklas gaan. Hierbij kan gedacht worden aan extra aandacht in groep acht zoals meer zelfstandig werken en huiswerk wat leerlingen mee krijgen, 8+ klassen waarin lessen worden gegeven die leerlingen in de brugklas volgen en voorlichting over het voortgezet onderwijs. In het veldonderzoek worden de leerlingen uit groep acht

bevraagd over wat voor voorbereidingen zij treffen. Ook wordt er één docent uit groep acht bevraagd naar de voorbereiding voor het voortgezet onderwijs en waar de leerlingen tegenaan lopen in het voortgezet onderwijs.

Tot slot komt uit het literatuuronderzoek naar voren dat veel leerlingen van OBS De Pendinghe uit een laag milieu komen, wat inhoudt dat deze leerlingen mogelijk te maken hebben met een risicofactor die invloed kan hebben op overgang naar het voortgezet onderwijs. Het is duidelijk geworden dat veel leerlingen in Paddepoel/Selwerd in armoede leven en armoede heeft invloed op de schoolprestaties van leerlingen.

2. Methode van het onderzoek

In dit hoofdstuk wordt er ingegaan op de methode die is gebruikt tijdens dit onderzoek. Allereerst wordt er ingegaan op de typering van het onderzoek, vervolgens wordt er beschreven welke respondenten er hebben meegewerkt aan het onderzoek. In de aansluitende paragraaf wordt het onderzoeksinstrument beschreven waarmee de nodige informatie achterhaald is. Vervolgens wordt er beschreven hoe de informatie is verzameld aan de hand van een analyseplan.

3.1 Typering onderzoek

Wanneer er in een onderzoek gekeken wordt naar de behoeften van een bepaalde groep, dan is er volgens Migchelbrink (2010) sprake van een behoeftenonderzoek. Bij De Pendinghe verloopt de overgang van groep acht naar het voortgezet onderwijs niet altijd even gemakkelijk. De vraag is dan ook de behoeften van de leerlingen van groep acht, maar ook de leerlingen uit de brugklas te inventariseren. Behoeften die te maken hebben met de overgang naar het voortgezet onderwijs. Dit sluit tevens aan bij de doelstelling van dit onderzoek namelijk: inzicht krijgen in de problemen die leerlingen, uit groep acht van De Pendinghe, en het middelbaar onderwijs, eerstejaars van het Wessel Gansfortcollege, ervaren in de overgang. De intentie was om de leerlingen van het Kamerlingh Onnes college te enquêteren. De reden hiervan is dat de meeste leerlingen van De Pendinghe naar het Kamerlingh Onnes gaan. De scholen liggen dicht bij elkaar in de buurt en dit is de voornaamste reden dat de meeste leerlingen daarheen gaan. Echter is er gekozen voor een andere middelbare school, waar een gedeelte van de leerlingen van De Pendinghe heen gaan. De resultaten van dit onderzoek zullen leiden tot een aansluitend advies aan OBS De Pendinghe. Deze aanbevelingen kunnen worden meegenomen om de overgang naar het voortgezet onderwijs zo optimaal te laten verlopen.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van interviews en enquêtes. Een interview is een kwalitatief onderzoek. De kwalitatieve manier van onderzoeken is vooral interpretatief. Theorieën testen is niet het doel. Het doel is om inzicht te verschaffen in de verschillende opvattingen die mensen hebben en de betekenissen die ze toebedelen aan verschijnselen en gebeurtenissen. Als je in een onderzoek wilt weten wat de gedachten, betekenis of ervaringen zijn van mensen kun je het beste een kwalitatief onderzoek uitvoeren (van der Donk & van Lanen, 2016).

Een enquête wordt ook wel een kwantitatief onderzoek genoemd. Een kwantitatief onderzoek is herkenbaar aan de verzamelde gegevens die gepresenteerd worden met behulp van veel cijfermateriaal. Het doel van een kwantitatief onderzoek is gericht op hoeveelheid en het verklaren van de hoeveelheid. Het uitdrukken van gegevens in getallen en de statistische bewerking en de analyse ervan is typerend voor een kwantitatief onderzoek. Als kwantitatieve onderzoeker is het contact met de onderzoeksobjecten zeer beperkt, meestal alleen ten behoeve van de gegevensverzameling (Migchelbrink, 2013).

3.2 Respondenten

Er zijn verschillende groepen respondenten die bevraagd zijn voor het onderzoek, door middel van interviews en enquêtes. Er is geprobeerd om zoveel mogelijk leerlingen te interviewen en te enquêteren, namelijk leerlingen uit groep acht en leerlingen die in de brugklas zitten, om een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van hun ervaringen en begeleidingsbehoeften. Er is voor gekozen om leerlingen van De Pendinghe te interviewen om te kijken welke voorbereidingen er voor het voortgezet onderwijs al worden getroffen. Verder is ervoor gekozen om leerlingen van het Wessel Gansfortcollege te enquêteren om te

inventariseren waar de leerlingen tegenaan liepen in de brugklas en wat zij graag anders hadden gezien. Het onderzoek heeft zich gericht op het enquêteren van leerlingen op het Wessel Gansfort college, omdat een groot deel van de leerlingen van De Pendinghe ervoor kiezen daar het voortgezet onderwijs te volgen. In de enquêtes kunnen de leerlingen aangeven wat er goed gaat op het voortgezet onderwijs en waar ze tegenaan lopen. Aan de hand van deze bevindingen kunnen er aanbevelingen worden gedaan. Ten slotte is er een docent van De Pendinghe geïnterviewd om erachter te komen hoe zij aan kijkt tegen de overgang van de leerlingen naar het voortgezet onderwijs. Er is gekozen om één docent te interviewen, omdat een docent uit het voortgezet onderwijs niet haalbaar was. De docenten stonden niet open voor dit interview. Er is gekozen om het geslacht te laten meetellen als een belangrijk onderdeel van de respondenten, omdat er in de literatuur gesproken wordt over verschillen tussen jongens en meisjes als het gaat over problemen die zich voordoen tijdens en na de overgang naar de brugklas.

3.2.1 Leerlingen OBS De Pendinghe

De eerste groep respondenten zijn de leerlingen van groep acht van De Pendinghe. Groep acht bestaat uit negentien leerlingen, tussen de elf en dertien jaar waarvan acht jongens en elf meisjes.

3.2.2 Leerlingen Wessel Gansfort

Deze groep respondenten bestaan uit 64 leerlingen in de leeftijd van 11-13 jaar. Deze leerlingen volgen verschillende niveaus op het Wessel Gansfort, namelijk VWO, Havo en VMBO. Van deze 64 leerlingen zijn 38 meisjes en 26 jongens.

3.2.3 Docent

Tot slot is er één docent geïnterviewd van De Pendinghe. Deze docent is lerares van groep 8. Zij is 41 jaar en staat 15 jaar voor de klas. De docent is gevraagd naar hoe de overgang is geregeld naar het voortgezet onderwijs en wat haar ervaring hiermee is. Er is gekeken naar de overeenkomsten tussen de antwoorden van de docent en de leerlingen.

Tabel 3:

Overzicht respondenten

Respondenten	Respons	Geslacht	Leeftijd
Leerlingen OBS De Pendinghe	17 van de 19	7 jongens 10 meiden	11-13 jaar
Leerlingen Wessel Gansfortcollege	64	26 jongens 38 meiden	12-13 jaar
Docent OBS De Pendinghe	1	1 vrouw	41 jaar

3.3 Onderzoeksinstrument

De onderzoeksinstrumenten die zijn gebruikt voor dit onderzoek zijn een interview en een enquête. Voor een interview is gekozen om meer diepgang te kunnen krijgen. Een interview is een kwalitatief onderzoek. Dit houdt in dat er meer gedetailleerde informatie wordt verkregen van de individuele respondenten van het onderzoek. Hierbij wordt gebruik gemaakt van dataverzamelmethode die open zijn. Dit betekent dat de antwoordmogelijkheden van een respondent niet vooraf bepaald zijn maar dat de respondent

deze zelf kan invullen (van der Donk & van Lanen, 2016). Voor een enquête is gekozen, omdat op deze manier een grote groep leerlingen kon bevrage. Daarnaast is het omwille van het tijdsbestek niet wenselijk/haalbaar om leerlingen uit het voortgezet onderwijs te interviewen.

Er is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews. Dit houdt in dat er een algemeen interviewschema is vooropgesteld, dit zijn wat algemener geformuleerde vragen. Er mag wel afgeweken worden van deze vragen als er bijvoorbeeld door de respondent iets interessants wordt gezegd of als het voor de onderzoeker niet duidelijk is. Hierdoor wordt er meer gedetailleerde informatie verkregen en wordt het onderzoek betrouwbaarder, omdat de respondenten niet vast zitten aan bepaalde antwoorden.

Er is gekozen voor een online enquête zodat er tegelijk veel leerlingen geënquêteerd kunnen worden en vanwege de mogelijkheid tot directe verwerking van de resultaten. De enquête bestaat uit open en meerkeuzevragen, zodat de leerlingen kunnen toelichten waarom ze voor een antwoord gekozen hebben.

Het doel van het interview aan groep acht was antwoord te krijgen op de volgende vraag: 'Hoe worden de leerlingen op dit moment voorbereid op het voortgezet onderwijs?'. Dit kan zowel vanuit huis of vanuit school.

Het uitgangspunt van de enquête aan de brugklas was: 'Waar liepen de leerlingen tegen aan tijdens en na de overgang naar het voortgezet onderwijs, wat missen ze hierin?'.

Tot slot is er één docent van de Pendinghe bevrage. Het doel hiervan was om te kijken naar de mogelijkheden omtrent de overgang naar de brugklas. Daarnaast is bekeken hoe zij tegen het traject aankeek, en waar zij nog mogelijkheden ziet tot verbetering.

Om de resultaten van de interviews zo betrouwbaar mogelijk te houden is er gekozen om het interview onder dezelfde omstandigheden af te nemen. Dit werd in een aparte ruimte gedaan zodat de leerlingen niet werden afgeleid door prikkels uit de omgeving. Dit zorgde ervoor dat zij meer geconcentreerd waren op het interview en dien gevolge de antwoorden op deze manier betrouwbaarder zijn. Daarnaast is er gekozen om de interviews in de ochtend af te nemen zodat de concentratie bij de leerlingen nog groter is.

De validiteit wordt verhoogd door een pilot uit te voeren. Er is een interview afgenomen bij een willekeurige leerling om te kijken of de antwoorden overeenkomen met wat er onderzocht wordt. Op deze manier kan worden gekeken of er daadwerkelijk gemeten wordt wat er gemeten moet worden. Aan de hand van deze pilot is er gekeken of er aanpassingen nodig zijn in het interview.

Om de gegevens van de enquête zoveel mogelijk betrouwbaar te houden is ervoor gekozen om de enquêtes af te nemen in aanwezigheid van de mentor van de leerlingen. De enquête werd op hetzelfde moment afgenomen zodat de leerlingen elkaar niet konden afleiden teneinde de vragen eerlijk te beantwoorden.

3.4 Procedure gegevensverzameling

In deze paragraaf kunt u de procedure van de gegevensverzameling lezen. Hierin wordt verdiept hoe de data is verzameld is gedurende de interviews

3.4.1 Gegevensverzameling OBS De Pendinghe

Er is contact geweest met de brugfunctionaris van De Pendinghe. Zij heeft samen met de docent van groep acht een afspraak gemaakt om de interviews in groep acht af te nemen. De interviews zijn afgenomen op 12 december 2017. De leerlingen zijn vooraf geïnformeerd

over onze komst en wat de bedoeling is van onze komst. Dit hebben wij gedaan door de leerlingen klassikaal toe te spreken en uitleg te geven wie wij zijn, wat wij doen en waar het onderzoek over gaat. Daarnaast hebben we ook verteld wat we van de leerlingen verwachten, dat ze meewerkten aan de interviews en eerlijk antwoord geven op de vragen. De leerlingen zijn in groepjes van twee meegenomen, hier is voor gekozen om de leerlingen zich meer op hun gemak te laten voelen en eventuele afleidingen te beperken. Tijdens de interviews is er gebruik gemaakt van de volgende gegevens: leeftijd en het geslacht.

3.4.2 Gegevensverzameling Wessel Gansfort

De enquêtes op het Wessel Gansfort hebben plaatsgevonden op 8 januari 2018. De mentoren van de desbetreffende klassen hadden de leerlingen op de hoogte gebracht van het onderzoek en de enquête. Voor het invullen van de online enquête is tien minuten uitgetrokken. De enquête is ingevuld via een weblink die iedere respondent ontvangen heeft. Er is voor gekozen de leerlingen in de klas de enquête te laten invullen, om toezicht te kunnen houden. De mentor is in de klas aanwezig om dit in goede banen te leiden. De informatie is online vastgelegd en kan daarna direct verwerkt worden. Tijdens de enquête is er gebruik gemaakt van de volgende gegevens: leeftijd en het geslacht.

3.4.3 Gegevensverzameling docent

De docent is op haar eigen locatie bevestigd. Dit is na schooltijd gebeurd zodat de docent de tijd had om aan het onderzoek deel te nemen. De Pendinghe heeft zelf deze respondent uitgekozen, zij is geïnformeerd over de aard en het doel van het onderzoek. Het interview voor de docent is op een volwassenere manier geschreven zodat het aansluit bij het niveau van de deze respondentengroep. Het interview is niet volledig anoniem afgenomen, de enige gegevens waar gebruik van gemaakt is zijn de leeftijden en het geslacht. Tijdens het interview is er genotuleerd.

3.5 Analyseplan

In dit hoofdstuk is te lezen hoe de verzamelde informatie is geanalyseerd en verwerkt. Met de uitkomsten van de interviews is er inzicht verkregen wat er al wordt gedaan aan de voorbereiding naar het voortgezet onderwijs, waar de leerlingen in de brugklas tegen aan lopen en wat ze graag anders zouden willen zien. De respondentengroep die is geïnterviewd zijn de leerlingen van groep acht en één docent van de Pendinghe. Daarnaast is er een enquête uitgevoerd onder de leerlingen van de brugklas van het Wessel Gansfort. Er is gekozen voor een inductieve wijze van analyseren. Voor de leerlingen van de Pendinghe en de docent is er gekozen voor open coderen. De uitkomsten van de interviews en van de enquête zijn verwerkt en vergeleken. In de aanbevelingen worden deze uitkomsten gepresenteerd.

3.5.1 Interviews leerlingen en docent van OBS De Pendinghe

Tijdens de interviews is ervoor gekozen om de informatie direct vast te leggen door in steekwoorden de relevante informatie op te schrijven tijdens het gesprek. De verkregen informatie, over wat er al wordt gedaan aan de voorbereiding naar het voortgezet onderwijs, zijn samengevat. De belangrijkste punten zijn hierdoor inzichtelijk gemaakt.

De analysemethode die gebruikt is wordt voor de verwerking van de verkregen informatie is open coderen; betekenisvolle tekstfragmenten labelen. Hier is voor gekozen omdat er op een minder gestructureerde wijze data wordt verzameld en dit zorgt vaak voor veel tekst.

Daarnaast heeft het onderzoeksinstrument een open karakter en dit zorgt voor weinig handvatten. De tekst zal worden verdeelt in betekenisvolle tekstfragmenten. Dit houdt in dat er stukken uit de tekst worden gehaald die betrekking hebben op hetzelfde onderwerp. Deze stukken tekst zullen een naam krijgen en dit noem je open coderen; hierdoor ontstaan er verschillende categorieën uit de verkregen informatie. De categorieën worden tijdens de analyse benoemd (van der Donk & van Lanen, 2016).

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het veldonderzoek weergegeven. Aan de hand van de verschillende respondenten worden de resultaten weergegeven. Als eerste zullen de resultaten van de interviews van de leerlingen uit groep acht worden weergegeven. Daarna worden de resultaten van de enquête weergegeven die in de brugklas is afgenomen. In kopje drie zijn de resultaten met het interview van de leerkracht uit groep acht te lezen. Ten slotte zullen de overeenkomsten en verschillen worden beschreven.

4.1 Resultaten interviews OBS De Pendinghe

Alle leerlingen geven aan groep acht leuk te vinden. Zeventien van de negentien leerlingen hebben broers, zussen, vrienden of andere bekenden die op dit moment op het voorgezet onderwijs zitten. De onderwerpen die de leerlingen bespreken met hen zijn de hoeveelheden huiswerk, dat er vakken zijn die aanzienlijk moeilijker zijn dan ze dachten. Daarnaast wordt er ook verteld door de broers, zussen en dergelijke dat het voortgezet onderwijs ook als heel erg leuk wordt ervaren.

De meeste leerlingen komen uit de wijken Paddepoel en Selwerd. Een enkeling komt uit een andere wijk. Van de negentien leerlingen zijn bij tien leerlingen de ouders nog bij elkaar. De overige leerlingen wonen in gebroken gezinnen. De meeste leerlingen wonen bij de moeder in en gaan om de week of weekend naar hun vader toe. Een enkeling ziet de vader niet meer. De meeste ouders hebben een betaalde baan, die verschilt van kantoorwerkzaamheden tot werken in de bouw. Wat op viel was dat er veel ouders zijn die banen hebben voor laagopgeleide mensen, er zijn er maar een paar die een betere baan hebben. De meeste ouders hebben het beste voor met hun kinderen omdat de leerlingen aangeven dat zij thuis vaak horen dat school belangrijk is om een goede baan te krijgen later.

Op de deelvraag wat de leerlingen van groep acht denken nodig te hebben vanuit school voor de overgang naar de brugklas kwamen de volgende onderwerpen aan bod. Er werden tijdens het interview verschillende soorten manieren benoemd over op welke manier de ouders betrokken zijn bij de voorbereiding. Ouders kijken het huiswerk na van de leerlingen, lezen folders over scholen en bezoeken gezamenlijk open dagen. Verder zijn er nog ouders die samen met de leerlingen extra oefeningen doen ter voorbereiding op het voortgezet onderwijs. Wat een opvallend verschil was, is dat er bij de jongens een aantal waren waarbij de ouders helemaal niet bezig waren met de voorbereiding, in tegenstelling tot de meisjes waarbij alle ouders zich daar wel mee bezig houden. De voorbereiding die de school aan de leerlingen biedt bestaat uit het gebruik van een app. Deze app heet 'edmodo', dit is een app op je telefoon waar je je huiswerk kunt opslaan in een soort agenda, berichten naar elkaar en de docent kunt sturen. Deze app heeft wat weg van Facebook. Daarnaast hangen er in de school posters van de open dagen van de verschillende middelbare scholen. Opvallend was dat de leerlingen vonden dat de school weinig aan voorbereiding doet en dat dit meer komt vanuit de huiselijke sfeer. "Ik vind niet dat school veel aan voorbereiding doet, dat doe ik meer met mijn ouders", aldus een leerling uit groep acht.

Onderling praten de leerlingen veel over de overgang. De leerlingen hebben het vooral over hoe het er straks gaat uitzien en dat ze graag bij elkaar in de klas willen komen. Ze hebben het ook over naar welke scholen ze zullen gaan. Meisjes hebben het over onderwerpen als verschillende vakken en docenten als het gaat over wat zij denken dat de grootste verandering zal zijn. Zij maken zich druk over dat er meer pestgedrag is. De school is groter, er wordt meer aanspraak gedaan op hun zelfstandigheid. De jongens hebben het meer over welk niveau ze gaan behalen na het maken van de CITO toets. Als er gesproken wordt over

de verwachting van wat de grootste verschillen zullen zijn komen de volgende onderwerpen naar voren; de hoeveelheid huiswerk, voor elk vak verschillende docenten en de grootte van het gebouw. “Op de middelbare school gaat het er serieus aan toe door de verschillende vakken en de hoeveelheid huiswerk”, aldus een leerling.

Waar de leerlingen het meest tegenop zien is de hoeveelheid huiswerk en de verschillende docenten. Een leuke quote van een leerling was: “Ik ben heel druk en juf weet dit en weet hoe hij hiermee moet omgaan. Ik ben bang dat de nieuwe meesters en juffen dit niet weten en dat vind ik moeilijk”. Bij de meisjes is meerdere keren benoemd dat zij bang zijn om naar een school te gaan waar ze niemand kennen. Zij vinden het spannend om een keuze te maken in wat ze later willen. Wat opvallend was, is dat de jongens meer opzien tegen het voortgezet onderwijs dan meisjes. Waar de leerlingen naar uit kijken zijn het volgen van nieuwe vakken en nieuwe vrienden leren kennen.

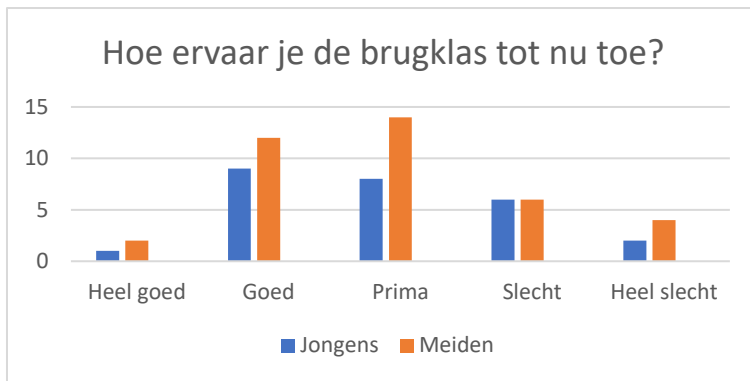
De helft van de leerlingen weet nog niet naar welke school ze gaan. Een aantal lijken zich daar ook nog niet druk over te maken. De leerlingen die al wel een keuze hebben gemaakt, lijken de keuze te baseren op het feit dat familieleden, vrienden e.d. deze school ook bezoeken. De leerlingen vinden het belangrijk om bij iemand op school te komen die zij kennen omdat dit een fijn maar ook een veilig gevoel geeft. “Mijn ouders steunen mij in de keuze die ik maak voor de middelbare school”, aldus een leerling die nog niet weet naar welke school hij gaat.

4.2 Resultaten enquête Wessel Gansfort

In deze paragraaf worden de resultaten weergegeven van de enquêtes die zijn afgenomen in de brugklas.

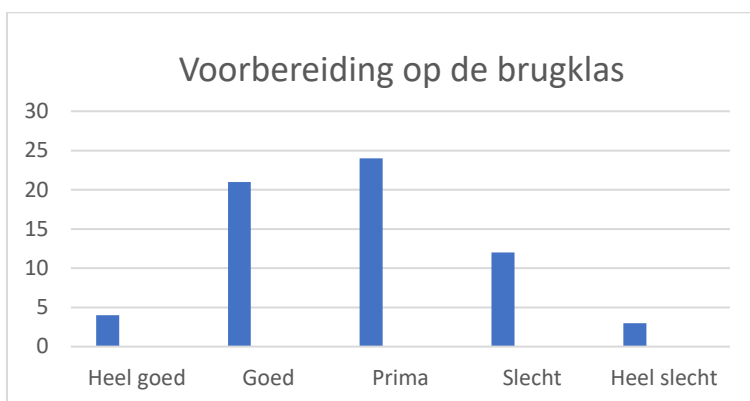
Bij 64 leerlingen is de enquête afgenomen, waarvan 38 meisjes en 26 jongens zijn. De leerlingen bevinden zich in de leeftijd van 11 tot en met 13 jaar oud. De leerlingen komen uit de volgende buurten: Oosterparkwijk, Lewenborg, Beijum en Oranjewijk te Groningen. Daarnaast zijn er een aantal leerlingen die buiten de stad wonen. De leerlingen zitten op het VMBO-tl, havo of atheneum (+).

Als eerste is de vraag gesteld hoe de leerlingen tot nu toe de brugklas ervaren, hierbij is onderscheid gemaakt tussen jongens en meisje om het verschil te kunnen zien. In verhouding is het verschil tussen jongens en meiden niet heel groot. Er zijn maar een paar leerlingen die de brugklas als heel goed of als heel slecht ervaren. De meeste leerlingen ervaren de brugklas als goed of als prima. Leerlingen geven aan dat ze in het begin van het schooljaar erg moesten wennen, omdat het er wel anders aan toe gaat dan op de basisschool. Nu zijn de leerlingen halverwege het schooljaar ook meer gewend aan hoe het er aan toe gaat in de brugklas. Zo zijn er een paar leerlingen die aangeven dat ze heel erg moesten wennen aan het grote schoolgebouw.

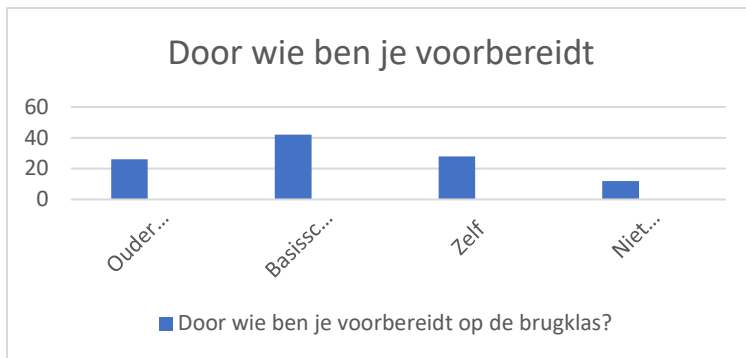
Figuur 1. Ervaring van de brugklas.

De meeste leerlingen geven aan dat ze een goede tot prima voorbereiding hebben gehad op de brugklas. Deze leerlingen gaven aan dat ze goed voorbereid zijn op de hoeveelheid huiswerk, de verschillende docenten en vakken. Vier van de 64 leerlingen hebben een hele goede voorbereiding gehad voor de brugklas. Deze leerlingen ervaren tot nu toe geen problemen in het voortgezet onderwijs. 12 van de 64 leerlingen geven aan dat ze een slechte voorbereiding hebben gehad en drie leerlingen geven aan dat ze een hele slecht voorbereiding hebben gehad. Uit de resultaten komt naar voren dat deze leerlingen weinig tot geen voorbereidingen hebben gehad zowel op school als in hun thuissituatie.

Figuur 2: Vorbereiding op de brugklas.

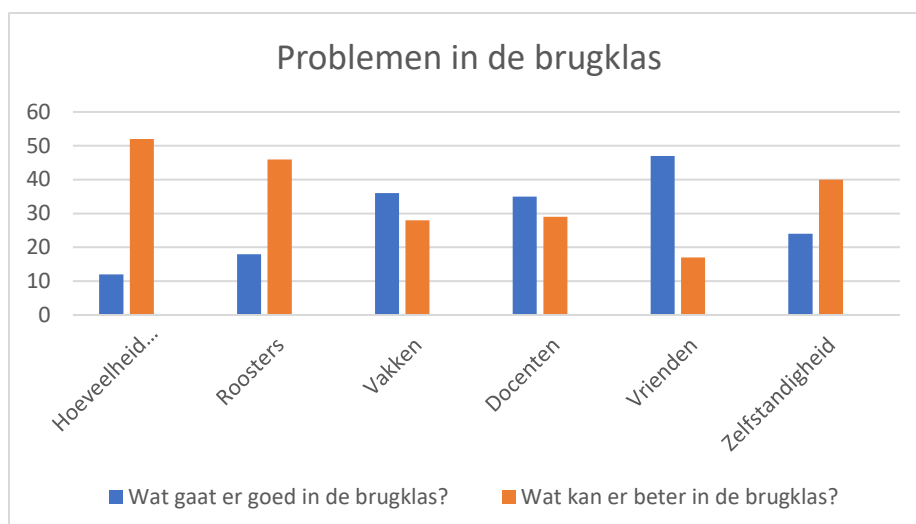
De meerderheid van de leerlingen geeft aan dat ze een goede tot prima voorbereiding op de brugklas hebben gehad. Op de vraag door wie ben je voorbereid op de brugklas komt naar voren dat leerlingen voornamelijk voorbereid zijn door de basisschool. Deze voorbereiding bestond voornamelijk uit het maken van huiswerk, zelfstandig werken, werken met een agenda en voorlichtingen over de middelbare school. 26 van de 64 leerlingen zijn voorbereid door ouders/familieleden. Leerlingen gaan voornamelijk met ouders naar voorlichtingen om een goede middelbare school te kiezen. Ook helpen ouders en familieleden vaak met hun huiswerk. Iets minder dan de helft bereidt zichzelf voor op de middelbare school, deze leerlingen doen dit door huiswerk te maken maar ook door in gesprek te gaan met leerlingen die op de middelbare school zitten. Ten slotte is er nog een klein deel van de respondenten die geen voorbereiding hebben gehad. Deze leerlingen geven aan nog niet bezig te zijn met de overgang naar de brugklas.

Figuur 3. Door wie ben je voorbereid.

Op de vraag waar de leerlingen tegenaanlopen in de brugklas komt het volgende naar voren: De meerderheid van de leerlingen geeft aan dat ze moeite hebben met de hoeveelheid huiswerk. De leerlingen geven aan dat ze niet gewend zijn om voor de verschillende vakken huiswerk te maken. Een probleem wat hierbij ook speelt is het plannen. De leerlingen geven aan dat op de basisschool een duidelijke structuur is en waar alles georganiseerd wordt voor hun. Op de middelbare school moeten de leerlingen het zelf plannen. Deze stap blijkt vaak nog te groot voor de leerlingen waardoor deze leerlingen omkomen in bijvoorbeeld het vele huiswerk. 18 van de 64 leerlingen heeft moeite met het rooster. Deze leerlingen geven aan dat ze veel tussenuren hebben en lange dagen op school moeten maken. Iets minder dan de helft van de leerlingen hebben moeite met de verschillende vakken en docenten. Met de verschillende vakken hebben leerlingen vooral moeite, omdat ze nieuwe vakken hebben zoals bijvoorbeeld wiskunde. Met de verschillende docenten hebben leerlingen moeite, omdat elke docent anders les geeft. Hierin noemen de leerlingen bijvoorbeeld dat ze bij de ene docent wel het huiswerk moeten maken en de andere docent is hier niet zo streng op. Een enkeling heeft moeite met het maken van vrienden in de brugklas. Uit de enquête komt naar voren dat deze leerlingen gepest zijn of moeite hebben met de sociale vaardigheden. Ten slotte heeft de meerderheid moeite met de zelfstandigheid. Hieruit kwam naar voren dat ze hiermee ook al hebben geoefend in groep acht maar toch bleek deze stap te groot in de brugklas.

Op de vraag wat er goed gaat in de brugklas geeft de meerderheid van de leerlingen aan dat ze geen moeite hebben met de verschillende vakken en docenten. Een paar leerlingen geven aan dat ze het fijn vinden dat ze werken met verschillende vakken en docenten, zodat er wat afwisseling is. Het maken van vrienden gaat ook goed in de brugklas. 47 van 64 leerlingen geven aan dat ze hier geen moeite mee hebben, omdat ze veel leerlingen wel al kennen doordat ze bijvoorbeeld van dezelfde basisschool komen.

Figuur 4. Problemen in de brugklas.

Ten slotte is er nog aan de leerlingen gevraagd wat zij graag anders zouden willen zien ter voorbereiding naar de brugklas. De meeste leerlingen geven aan dat ze een betere aansluiting zouden willen hebben op de brugklas. Verder zouden de leerlingen beter voorbereid willen worden op het maken van huiswerk, het plannen en het zelfstandig werken. Deze stappen blijken vaak nog te groot voor de leerlingen.

4.3 Resultaten docent OBS De Pendinghe

In deze paragraaf worden de resultaten weergegeven van het interview dat is afgenomen met een docent van De Pendinghe.

De docent van groep acht gaf aan dat ze afgelopen jaar meer bezig is geweest met de voorbereiding naar het voortgezet onderwijs dan voorgaande jaren, omdat ze in het verleden hier te weinig aandacht aan gaven en omdat ze merkten dat de overgang te groot was voor veel leerlingen.

De voorbereidingen die ze hebben getroffen op De Pendinghe zijn dat de leerlingen naar de kerstvakantie iedere donderdag 'naar het voortgezet onderwijs' gaan. Dit houdt in dat de leerlingen op school komen en de boeken inpakken die ze nodig hebben voor de les van die dag. Daarna begint het eerste 'lesuur'. Na dat uur hebben de leerlingen pauze en gaan ze beneden zitten met hun tas. Na ieder uur lopen de leerlingen even de klas uit en lopen kort door de school om daarna terug te keren naar de klas. In de pauze mogen de leerlingen ook kiezen of ze binnen of buiten blijven en hoeven ze niet standaard naar buiten. Als de leerlingen te laat zijn moeten ze een 'te laat briefje' halen bij de conciërge en moeten ze 's middags nablijven. Verder zetten de leerlingen hun agenda in hun telefoon en wordt er bijgehouden wie zijn huiswerk wel en niet maakt.

Ten slotte wordt er op De Pendinghe aandacht besteedt aan de verschillende open dagen. Er worden voorlichtingsavonden voor ouders georganiseerd en wordt er met de leerlingen gepraat over de middelbare school. Tijdens deze bijeenkomsten wordt er gepraat over het maken van vrienden, pestgedrag, regels, leerkrachten etc.

Bij de vraag wat er goed gaat er voorbereiding naar het voortgezet onderwijs geeft de docent aan dat dit per school wisselend is. Zij heeft de ervaring dat er op de ene school veel wordt gedaan aan de voorbereiding terwijl er op een andere school bijna niks aan de voorbereiding wordt gedaan. Op De Pendinghe hebben ze geprobeerd om met agenda's te werken en werd er veel gepraat over de middelbare school. De docent geeft aan dat ze op De

Pendinghe te weinig hebben gedaan aan de voorbereiding naar het voortgezet onderwijs. Afgelopen jaar hebben ze meer aandacht gegeven aan de overgang naar het voortgezet onderwijs zoals het 'naspelen' van een dag op de middelbare school.

Wat later in het interview nog naar voren komt is dat er wel een warme overdracht plaats vindt tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Meestal worden de leerlingen persoonlijk doorgesproken. Dit is wel per middelbare school verschillend.

De meest voorkomende punten waar de leerlingen tegenaan lopen op de middelbare school volgens de docent zijn:

- Hoeveelheid huiswerk,
- Plannen,
- Vrienden maken,
- Pestgedrag,
- Verschillende en hoeveelheid docenten,
- Zelfstandigheid,
- Minder controle van docenten ouders.

Als leerlingen stagneren in het onderwijs komt dit met name doordat ze het niveau niet aankunnen of omdat ze gedragsmatig nog niet zover zijn om naar het voortgezet onderwijs te gaan. Als de docent in groep 8 constateert dat de leerlingen nog niet klaar zijn voor het voortgezet onderwijs worden deze leerlingen besproken in een Voortgezet Onderwijs (OV) consult met iemand uit het voortgezet onderwijs. Ook wordt het programma Coach 4 You ingezet. Coach 4 You is een programma dat leerlingen ondersteunt in de overgang naar het voortgezet onderwijs als ouders ze hier niet in kunnen steunen. De leerlingen krijgen een persoonlijke coach die wekelijks bij hem of haar thuis komt om de leerling te ondersteunen om op school goed mee te kunnen doen en zich hierbij ook prettig te voelen. De coach kan bijvoorbeeld ingezet worden bij het helpen studeren, het plannen, bij de ontwikkeling van (sociale) vaardigheden en bij het maken van keuzes. De ouders worden hier nauw bij betrokken.

De docent zou het zelf prettig vinden om het eerste jaar verbonden te zijn met de oud-leerlingen, zodat ze misschien ook nog een bezoekje aan de leerlingen kan brengen. De docent geeft aan dat ze dan kan teren op haar huidige vertrouwensrelatie en leerlingen kunnen dan sneller en gemakkelijker aangeven waar ze tegenaan lopen. Verder geeft de docent aan dat het bevorderlijk zou zijn als een docent uit het voortgezet onderwijs een les verzorgt in het basisonderwijs, zodat de leerlingen daar alvast een indruk van krijgen. Ten slotte geeft de docent aan dat ze in groep acht alvast gebruik kunnen maken van het magister. Magister is een administratie- en communicatiesysteem voor scholen. In dit systeem kan gevolgd worden hoe het met iedere leerling op school gaat. Hierbij gaat het om zaken zoals: aanwezigheid, cijfers, programma van toetsing en het lesrooster. Ouders kunnen deze gegevens ook inzien.

Bij de vraag uit wat voor sociaal-economische status (SES) de leerlingen komen, benoemt de docent dat er grote verschillen zijn tussen de leerlingen. Ze komen uit alle lagen van de bevolking. Verder benoemt ze wel dat er veel leerlingen op De Pendinghe te maken hebben met armoede en dat veel leerlingen weinig begeleiding krijgen van ouders.

4.4 Overeenkomsten en verschillen

In de antwoorden van de leerlingen uit de brugklas en de docent uit groep acht zijn overeenkomsten. Zo gaven de leerlingen uit de brugklas en de docent uit groep acht beide aan dat ze moeite hebben met de hoeveelheid huiswerk, zelfstandig werken en het plannen. Ook zijn er een paar verschillen tussen met de leerlingen uit groep acht en de docent uit groep acht. Een groot verschil is dat de leerlingen aangeven dat ze goed voorbereidt worden op de middelbare school, door de school zelf maar ook in hun thuissituatie. De docent gaf aan dat ze afgelopen jaar zijn begonnen met de voorbereiding naar het voortgezet onderwijs. Ook geven de leerlingen, uit groep acht, aan dat ze thuis goed worden begeleidt door hun ouders bij de overgang naar het voortgezet onderwijs. De docent van groep acht vermoedt dat de ouders niet betrokken zijn bij de overgang naar het voortgezet onderwijs. Ook uit de enquête van de brugklas blijkt dat veel ouders niet betrokken zijn bij de overgang.

5. Conclusie, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal er antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag. In de discussie volgt een kritische beschrijving van het onderzoek, het onderzoeksproces en het instrument. Tot slot zijn er aanbevelingen gedaan voor in de praktijk.

5.1 Conclusie

De hoofdvraag van het onderzoek luidt:

Hoe kan OBS De Pendinghe haar leerlingen van groep acht zo optimaal mogelijk voorbereiden op de overgang naar het voortgezet onderwijs?

Uit het literatuur- en veldonderzoek blijkt dat veel leerlingen, uit groep acht en de brugklas, moeite hebben met de overgang naar het voortgezet onderwijs. De leerlingen hebben voornamelijk moeite met de aansluiting op de brugklas en geven ook aan dat ze meer voorbereid zouden willen worden op het voortgezet onderwijs. Daarnaast komt uit het onderzoek naar voren dat de leerlingen veel moeite hebben met het volgende punt, namelijk de hoeveelheid huiswerk. De leerlingen gaven aan dat ze wel al gewend waren om huiswerk te maken in groep acht, maar in de brugklas bleek dit veel meer te zijn dan de leerlingen gewend waren. Een volgende punt waar de leerlingen moeite mee hadden en wat aansluit op de hoeveelheid huiswerk is het plannen. In groep acht werd veel georganiseerd voor de leerlingen en is er nog een duidelijke structuur, in de brugklas moeten de leerlingen dit zelf gaan organiseren. Veel leerlingen blijken hier moeite mee te hebben en komen dan bijvoorbeeld om in de hoeveelheid huiswerk die ze hebben. Het derde punt waar de leerlingen moeite mee hebben is het maken van nieuwe vrienden. Voornamelijk de leerlingen die gepest zijn op de basisschool hebben moeite met het maken van nieuwe vrienden. Ten slotte hebben de leerlingen moeite met het zelfstandig werken. Ook hierbij kwam naar voren dat de leerlingen het zelfstandig werken al geoefend hebben in groep acht maar in de brugklas bleek deze stap nog te groot voor de leerlingen.

Hoe kan OBS De Pendinghe ervoor zorgen dat de leerlingen zo goed mogelijk voorbereid worden op het voortgezet onderwijs?

De volgende voorbereidingen kunnen volgens de literatuur worden toegepast, namelijk extra aandacht in groep acht aan het zelfstandig werken en het leren plannen. Er kunnen 8+ klassen gerealiseerd worden. In deze klassen worden vakken aangeboden die leerlingen op het voortgezet onderwijs volgen. Ook kan er extra (huiswerk) begeleiding worden aangeboden waarbij er vaak ook aandacht wordt gegeven aan de overgang naar het voortgezet onderwijs. Ten slotte wordt er in de literatuur aangegeven dat het belangrijk is dat er aandacht wordt gegeven aan voorlichtingen over het voortgezet onderwijs. Hierbij kan gedacht worden aan voorlichtingsmateriaal voor de leerlingen maar ook dat er tijdens ouderavonden informatie wordt verschaft over verschillende middelbare scholen. Uit het veldonderzoek kwam naar voren dat de leerkracht uit het basisonderwijs behoefte heeft aan contact tussen oud-leerlingen en leerkrachten uit het basisonderwijs zodat de leerkracht terug kan vallen op hem of haar vertrouwensrelatie met de leerling. Verder zouden ze het fijn vinden als er op de basisschool lessen worden gegeven door een docent uit het voortgezet onderwijs. Ook zouden de leerlingen en leerkracht het fijn vinden als ze één dag of meerdere dagen mee zouden kunnen lopen in de brugklas zodat de leerlingen alvast kennis kunnen maken met de verschillende docenten, rooster, verschillende lokalen etc.

5.2 Discussie

In deze paragraaf wordt met een kritische blik gekeken naar het onderzoek, instrument en het onderzoeksproces door middel van validiteit, betrouwbaarheid en bruikbaarheid.

Onderzoeksinstrument

De wens van de onderzoekers was om de leerlingen van beide scholen, De Pendinghe en een middelbare school, te interviewen en deze te gebruiken als onderzoeksinstrument. Tijdens het contact leggen met de middelbare scholen kwamen de onderzoekers erachter dat interviews afnemen niet haalbaar was, omdat de scholen waar contact mee gezocht is hiervoor niet open stonden. De middelbare scholen stonden hier niet voor open, omdat ze al waren voorzien van andere onderzoeken maar ook omdat het afnemen van interviews te veel tijd in beslag zou nemen. De onderzoekers hebben toen de afweging gemaakt om een enquête te maken, omdat op deze manier er meer respondenten bevestigd konden worden en het minder tijdrovend was. Het nadeel van deze overweging is dat er op Wessel Gansfort minder leerlingen zitten die van de Pendinghe komen. Hierdoor zijn de resultaten beïnvloedt.

Respondenten

Voorafgaand aan het onderzoek was het de bedoeling dat de onderzoekers contact zouden opnemen met de middelbare school die in directe verbinding staat met de De Pendinghe, het Kamerlingh Onnes. Dit was een logische keuze omdat de meeste leerlingen van de Pendinghe naar het Kamerlingh Onnes gaan en er op deze manier goed gekeken kon worden naar de behoeften van de leerlingen. Na meerdere malen contact te hebben gezocht met deze school kwam de mededeling dat zij al voorzien waren van andere onderzoeken. Er is daarna contact gezocht met andere middelbare scholen, maar hier kwam weinig tot geen respons op. Dit heeft ervoor gezorgd dat de tijdsdruk steeds groter werd en er uiteindelijk is gekeken naar een andere optie in Groningen. Uiteindelijk bleek het Wessel Gansfort College in Groningen bereid te zijn om ons te helpen bij het onderzoek. De voorkeur was echter een school waar de meeste leerlingen heen gaan zodat de onderzoekers een concreter antwoord konden krijgen op de onderzoeksvraag. Dit heeft ervoor gezorgd dat de aanbevelingen niet specifiek gericht zijn op De Pendinghe maar meer algemeen, omdat de leerlingen van de middelbare school niet specifiek oud-leerlingen zijn van De Pendinghe. Dit heeft invloed op de validiteit en bruikbaarheid. De validiteit wordt beïnvloed doordat de onderzoekers de keuze hebben moeten maken om een willekeurige middelbare school te gebruiken voor het onderzoek en dit zorgde ervoor dat de leerlingen die bevestigd zijn niet per se van De Pendinghe komen en de onderzoekers dus niet specifiek de behoeften van de leerlingen van De Pendinghe konden bevestigen. Daarnaast is de betrouwbaarheid van het onderzoek belemmerd, omdat er leerlingen bevestigd zijn van een willekeurige middelbare school. Dit houdt in dat als de onderzoekers het onderzoek opnieuw zouden doen niet dezelfde resultaten weer zouden worden gegeven.

Het afnemen van de interviews, op De Pendinghe, heeft vlak voor de kerstvakantie plaatsgevonden, wat betekent dat de leerkrachten en leerlingen het erg druk hadden. Dit hield voor de onderzoekers in dat sommige afspraken werden afgezegd of werden doorgeschoven. Daarnaast was er weinig ruimte voor het afnemen van de interviews. De contactpersoon van De Pendinghe gaf bijvoorbeeld aan dat zij liever had dat het interview opgestuurd werd en dat desbetreffende leerkracht het interview digitaal invulde. De onderzoekers hebben toen een verzoek gedaan om ervoor te zorgen dat het interview persoonlijk werd afgenomen, zodat de onderzoekers konden doorvragen en daardoor de diepte in konden gaan tijdens het interviewen. Dit was in het belang voor het onderzoek.

Verder hield het voor de onderzoekers in dat het belangrijk voor hun was dat zij goed contact hielden met De Pendinghe om afspraken na te komen en aan te geven dat er genoeg ruimte moest zijn voor het onderzoek.

Interview docent middelbare school

De onderzoekers hebben het als moeilijk ervaren om een school bereid te vinden om mee te werken aan de enquêtes. Een reden hiervan kan zijn dat er geen persoonlijk contact is geweest met de scholen, alleen via telefoon en mail. Daarnaast is gebleken uit de antwoorden van de mails dat de docenten het druk hadden. Daardoor is het ook niet mogelijk geweest om een docent van de middelbare te interviewen. De onderzoekers hebben toen de afweging gemaakt om geen docent van de middelbare school te interviewen. Om dit de volgende keer te voorkomen moet er op tijd worden gezocht naar respondenten. Daarnaast hadden de onderzoekers meer persoonlijk contact moeten hebben met de scholen. Ze hadden hier op een assertieve manier mee om moeten gaan.

Theoretisch kader

De conclusie die de onderzoekers hebben getrokken op basis van het literatuuronderzoek, komt overeen met de conclusie die de onderzoekers op basis van de resultaten uit het veldonderzoek hebben getrokken. Het literatuuronderzoek is daardoor nuttig geweest voor de onderzoekers en hebben de onderzoekers veel informatie uit de literatuur kunnen halen. Zo hebben de onderzoekers veel duidelijkheid gekregen over de ontwikkelingsfasen van de leerlingen, welke problemen de leerlingen ervaren in de brugklas en welke voorbereidingen er al worden getroffen op de basisscholen voor het voortgezet onderwijs. Achteraf gezien was het fijn geweest als de onderzoekers ook een docent uit het voortgezet onderwijs hadden kunnen interviewen of een leerkracht uit groep acht van een andere basisschool, zodat er vanuit verschillende perspectieven naar het vraagstuk kon worden gekeken. Er is voor gekozen om deze mensen niet te interviewen, omdat de onderzoekers moeite hadden met het vinden van respondenten.

Profilering van het sociaal domein

“Social work is a practice-based profession and an academic discipline that promotes social change and development, social cohesion, and the empowerment and liberation of people. Principles of social justice, human rights, collective responsibility and respect for diversities are central to social work. Underpinned by theories of social work, social sciences, humanities and indigenous knowledge, social work engages people and structures to address life challenges and enhance wellbeing” (International Federation of Social Workers, 2018).

Hierboven leest u de internationale definitie van Social Work. Aan de hand van een aantal kernbegrippen uit de definitie zal een koppeling worden gemaakt tussen de begrippen en het onderzoek.

- Social Change & Development (sociale verandering & ontwikkeling)

In dit onderzoek is er gekeken naar de ontwikkelingen van tegenwoordig. Welke nieuwe dingen er van belang zijn als er gekeken wordt naar de overgang naar het voortgezet onderwijs. Zo is bijvoorbeeld ‘passend onderwijs’ een nieuwe ontwikkeling, maar de vraag die uit dit onderzoek is voortgekomen is: hoe kun je er voor zorgen dat het onderwijs passend is voor deze leerlingen. Uit de interviews is gebleken waar de leerlingen behoefte aan hebben en hier zijn de aanbevelingen onder andere op toegespitst. Zo zorg je ervoor dat de leerlingen aangeboden krijgen wat zij nodig hebben.

- **Empowerment (versterken van mensen in groepen)**
De leerlingen in hun eigen kracht te zetten door ze handvatten te bieden om de overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen. Daarnaast wordt er ook gekeken naar hoe de ouders in hun eigen kracht te laten zetten. Er is gekeken hoe de ouders meer te kunnen betrekken bij dit proces en op deze manier kunnen zij beter mee komen in de samenleving/maatschappij.
- **Social Cohesion (sociale cohesie)**
Dit houdt in dat er wordt gekeken naar een ieder zijn rol in de maatschappij. Er moet voor worden gezorgd dat iedereen zijn eigen plek heeft. Dit kan bijvoorbeeld door het organiseren van een huiskamer (zie aanbevelingen) en door hulp te bieden aan ouders. Door het bijvoorbeeld inzetten van studenten voor een huiskamer creëert dit dat de burgers een actieve rol gaan spelen in de buurt. Het zorgt er ook voor dat de leerlingen niet gaan rondhangen en dat zij de kans krijgen om hun vrijetijd zinvol te besteden.
- **Respect for diversities (respect voor verschillen)**
Er is onderzoek gedaan op school waar veel leerlingen uit een wijk komen met een lage SES (sociaal economische status). Het is belangrijk om deze leerlingen dezelfde kansen te geven als leerlingen die niet uit een wijk met een lage SES komen. Het is daarom van belang om te erkennen dat er problemen zijn in deze wijken, bij deze leerlingen en moet er hulp geboden waar nodig is.
- **Adress life challenges & enhance wellbeing (kaart uitdagingen in het leven aan en vergroot het welzijn)**
Er is gekeken naar waar leerlingen tegen aan lopen in het leven. Zoals al eerder benoemd leven deze kinderen in een wijk met een lage SES. Hier moet rekening mee worden gehouden en er is gekeken hoe deze leerlingen handvatten te geven om hier mee om te gaan. Deze leerlingen hebben minder kansen dan leerlingen die niet uit een wijk komen met een lage SES maar willen net zo goed presteren. Het is belangrijk om te kijken op welke gebieden deze leerlingen problemen hebben en hier een aanpak voor te vinden om hun eigen welzijn te vergroten.

Daarnaast draagt het onderzoek bij aan het verbeteren van het Social Work, omdat dit onderzoek inzichten heeft gegeven over de problemen die (risico) leerlingen ervaren in de overgang naar het voortgezet onderwijs. Het is het belangrijk dat de leerlingen uit groep acht een soepele overgang naar het voortgezet onderwijs maken en dan met name de risicoleerlingen, want voor een leerling kan de goede begeleiding het verschil maken tussen vastlopen of succesvol zijn op de middelbare school. De risicoleerlingen hebben een grotere kans op het ontwikkelen van psychische problemen en hebben daarom ook een grotere kans dat zij te maken zullen krijgen met de hulpverlening. In het kader van het werken met Welzijn nieuwe stijl is het van belang om de leerlingen zo zelfredzaam mogelijk te maken. Hier is een goede voorbereiding en eventuele preventie van belang. Daar kan een social worker ook een rol in spelen. Daarnaast zullen andere opleidingen zoals bijvoorbeeld de pedagogische academische voor het basisonderwijs (PABO) hier ook een bijdrage in kunnen leveren, als dit meegenomen wordt in de opleiding. Als de leerlingen zich goed voorbereidt hebben kunnen zij meer in hun eigen kracht gezet worden. Het zelfvertrouwen van de leerlingen groeit als zij in hun eigen kracht gezet worden, wat ervoor kan zorgen dat zij het voortgezet

onderwijs beter zullen doorlopen. Dit zorgt ervoor dat zij niet snel in aanraking zullen komen met hulpverlening.

5.3 Aanbevelingen

Gebaseerd op de resultaten van het onderzoek zullen in deze paragraaf de aanbevelingen voor OBS De Pendinghe en voor WIJS volgen.

5.3.1 Aanbevelingen OBS De Pendinghe

Aanbeveling 1: Docent groep acht houdt contact met kwetsbare leerling brugklas

Het is van belang dat de kwetsbare leerlingen een vertrouwd persoon hebben waar zij op terug kunnen vallen als het zwaar wordt. Vaak wordt er gezien dat deze leerlingen zich in het begin niet vertrouwd genoeg voelen op hun nieuwe school om hun zorgen te uiten. Uit het interview met de docent en de leerlingen is naar voren gekomen dat het een goed idee zou kunnen zijn om deze leerlingen contact te laten houden met hun docent uit groep acht. Het idee hierachter is dat zij in de beginperiode van het voortgezet onderwijs één keer in de twee maanden een contactmoment hebben met hun oud docent. Dit is alleen nodig als de leerling aangeeft dit nodig te hebben. In dit contactmoment kunnen kan de leerling zijn zorgen uiten en zijn obstakels bespreekbaar maken.

Aanbeveling 2: Dag meelopen in de brugklas

Op De Pendinghe wordt op dit moment geoefend door een dag eruit te laten zien als een dag op het middelbaar onderwijs. Ze hebben dan elk uur een ander vak en na elk vak moeten ze even de klas uit en dan er weer in, om ze het idee te geven dat ze van lokaal naar lokaal gaan. Dit is heel goed maar het is beter om de leerlingen dit in het echt te laten ervaren door daadwerkelijk mee te lopen in de brugklas voor een dag. Dit zodat zij een idee hebben hoe het er werkelijk aan toe gaat en dit kan zorgen voor het afnemen van spanning. Dit hoeft niet voor elke leerling nuttig te zijn. Het zou daarom een keuze kunnen zijn van de leerlingen om zich hiervoor op te geven. De Pendinghe heeft korte lijnen met het Kamerlingh Onnes en zij zouden met elkaar in gesprek kunnen gaan om dit te realiseren.

Aanbeveling 3: Gastles van docent middelbaar onderwijs

In gesprek met de docent en de leerlingen is naar voren gekomen dat het goed zou zijn als de leerlingen een introductie les zouden krijgen van een docent van de middelbare school. Het gaat hier dan over een les waar de leerlingen nog niet bekend mee zijn, zoals bijvoorbeeld wiskunde, biologie, scheikunde, natuurkunde etc. Dit is van belang zodat de leerlingen ervaren hoe de lessen zullen zijn en wat ze kunnen verwachten aan inhoud en huiswerk. Deze les kan het beste halverwege het jaar worden gegeven. De reden hiervan is dat de leerlingen op dat moment bezig zijn met de overgang. Het resultaat hiervan zou moeten zijn dat de leerlingen een idee hebben van welke onbekende vakken zij zullen krijgen op het voortgezet onderwijs. Er worden ook gastlessen gegeven op de middelbare scholen zelf maar uit de interviews met de leerlingen is gebleken dat niet alle ouders naar open dagen gaan met de kinderen. Om deze reden is het van belang dat er een les wordt aangeboden op school zodat alle leerlingen een vak hebben kunnen ervaren.

Aanbeveling 4: Assertiviteitscursus/vaardigheidstrainingen

Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat de leerlingen in een fase zitten waarin onzekerheid een grote rol speelt. De onzekerheid kwam in de interviews bij een aantal leerlingen naar voren. Deze leerlingen weten niet goed wat hun te wachten staat en waar zij aan toe zijn. Het is daarom goed om de kwetsbare leerlingen een assertiviteitscursus aan te bieden. De docent kan de leerlingen hiervoor opgeven of de leerlingen kunnen zelf aangeven dat zij hier behoefte aan hebben. De cursus kan van toegevoegde waarde zijn, omdat de

leerlingen handvatten aangeboden krijgen om de overgang op een positievere manier te beleven. De cursus kan worden aangeboden door externe bedrijven die gespecialiseerd zijn in het geven van een assertiviteitscursus. Om geld te besparen zou het ook gegeven kunnen worden door studenten die de social work opleiding volgen of door student ambassadeurs van WIJS. De assertiviteitscursus zou gegeven kunnen worden op elk moment van de dag. De leerlingen zouden dit bijvoorbeeld kunnen doen tijdens een gymles.

Aanbeveling 5: Ouders begeleiden bij het proces

Uit de interviews van groep acht is gebleken dat niet veel ouders zich bemoeien met de voorbereiding voor het voortgezet onderwijs. De leerlingen hebben echter aangegeven het prettig te vinden als er meer steun is van de ouders. Daarom is het goed om de ouders vanuit school meer te betrekken bij de overgang van hun kind naar het middelbaar onderwijs. Dit kan door middel van informatieavonden maar ook door middel van gesprekken. De informatieavonden zouden kunnen plaatsvinden op school en gegeven worden door de docent. Een stagiaire of een onderwijsassistent zou hier ook een rol in kunnen spelen. Zij kennen de leerlingen ook goed en weten wat nodig is voor een goede overgang naar het voortgezet onderwijs. Daarnaast kunnen ouders aangeven dat zij meer individuele begeleiding nodig hebben en dit zou kunnen tijdens de oudergesprekken die elk half jaar gehouden worden. Het is goed dat de ouders ook betrokken zijn bij dit proces omdat dit ook voor de leerlingen belangrijk is. Wat er verwacht wordt van de ouders is dat zij bewust zijn van het proces waar hun kind zich in bevindt en wat hier voor nodig is.

Aanbeveling 6: Warme overdracht

Het is van de belang dat er een warme overdracht komt tussen alle scholen. Het gebeurt wel bij een paar scholen maar niet bij alle. Een warme overdracht houdt in dat de leerling persoonlijk besproken wordt door de docent van groep acht en de nieuwe mentor van de leerling. Een goede bespreking van de leerling zorgt ervoor dat de mentor op de hoogte is van met wie hij te maken heeft en waar hij op moet letten tijdens het begeleiden van deze leerling.

5.3.2 Aanbevelingen WIJS

Aanbeveling 1: Huiskamer

Uit het onderzoek is gebleken dat de leerlingen uit de brugklas een veilige plek missen. Een huiskamer voor de leerlingen uit de brugklas zou een uitkomst bieden, met name voor de kwetsbare leerlingen. De leerlingen hangen vaak rond op het schoolplein en veroorzaken soms overlast. In deze huiskamer zal er zinvolle vrijetijdsbesteding aangeboden worden aan de leerlingen. WIJS kan studenten/ambassadeurs aanstellen voor het opzetten en begeleiden van deze huiskamer. De huiskamer zal een veilige plek zijn voor zinvolle vrijetijdsbesteding na schooltijd. Er zou onderzoek gedaan kunnen worden naar de behoeften van deze leerlingen.

Aanbeveling 2: Extra huiswerkbegeleiding

De leerlingen hebben aangegeven tijdens de interviews dat ze er tegen op zien dat de hoeveelheden huiswerk groter zullen worden. Daarnaast is er ook benoemd dat de leerlingen weinig ondersteuning krijgen bij het maken van huiswerk (door bijvoorbeeld ouders). Daarom is het goed om extra huiswerkbegeleiding aan te bieden. Dit kan worden gedaan door studenten/ambassadeurs van WIJS. Zij kunnen de leerlingen hulp bieden bij het plannen van huiswerk en bij het maken van het huiswerk. Dit zou eventueel gecombineerd kunnen worden met de bovenstaande aanbeveling.

Literatuurlijst

- AlleCijfers, (2016). *Informatie over buurt Paddepoel-Noord. In de gemeente Groningen met cijfers over de inwoners en woningprijzen!* Opgevraagd van <https://allecijfers.nl/buurt/paddepoel-noord-groningen/>
- Baumeister, R.F. (Ed.). (1993). *Self- esteem: The puzzle of low self- regard*. New York: Q Plenum.
- Beemen, L. van. (2010). *Ontwikkelingspsychologie*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers
- Berndt, T. J. (2002). *Friendship quality and social development*. *Current Directions in Psychological Science*, 11, 7-10.
- Bosch, M., Konermann, J., Wit, C. de., Rutten, M. & Amsing, M. (2008). *Passende overgang. Een verkenning naar de stand van zaken rond de overgang tussen primair en voortgezet onderwijs*. Opgevraagd van <https://www.leraar24.nl/app/uploads/Passende-overgang.pdf>
- Denizet- Lewis, B. (2004). *Friends, friends with benefits and the benefits of the local mall*. *The New York Times Magazine*, pp. 30-35, 54-58.
- Donk, C., van der & Lanen, B., van (2016). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussem: Uitgeverij Coutinho
- Dubbelman, E.A., Reesink, D.C., Veldhuizen, R.H. van & Yoruk, S. (2015). *Aanpak van Pesten in de Brugklas van het Reguliere Voortgezet Onderwijs. Kwalitatief onderzoek naar de ervaren effectiviteit van de structurele en persoonlijke aanpak van pestgedrag in de brugklas door docenten in het reguliere voortgezet onderwijs*. Opgevraagd van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/321773>
- Faber, M., Verkerk, G., van Aken, M. et al. KIAP (2006) 5: 31. <https://doi.org/10.1007/BF03059577>
- Faber, M. (2016). *Plezier op school*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut
- Feldman, R. S. (2009). *Ontwikkelingspsychologie*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Hermans, J.M.A. (2007). *Opvoeden en opgroeien: een visie achter het beleid*. Opgevraagd van https://pure.uva.nl/ws/files/4224484/74432_285494h.pdf
- Hogervorst, R.W. (2009). *De overgang van PO naar VO. Een verdieping de morele besluitvorming bij de allocatie van leerlingen bij de overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs*. Opgevraagd van <http://arno.uva.nl/document/164393>
- Gifford-Smith, M., & Brownell, C. (2003). *Childhood peer relationships: Social acceptance, friendships, and peer networks*. *Journal of School Psychology*, 41, 235- 284.

- Kuyper, H., & Werf, M.P.C. van der (2007). *De resultaten van VOCL '89, VOCL '93 en VOCL '99: Vergelijkende analyses van prestaties en rendement*. Groningen: GION.
- Lerner, R. M., Theokas, C. & Jellicic, H. (2005). *Youth as active agents in their own positive development: A developmental systems perspective*. In: Greve, W., Rothermund, K. & Wentura, D. (Eds.), (2005). *Adaptive self: Personal continuity and intentional self-development*. Ashland, OH: Hogrefe & Huber Publishers.
- Marsh, H., & Ayotte, V. (2003). *Do multiple dimensions of self- concept become more differential with age? The differential distinctiveness hypothesis*. *Journal of Educational Psychology*, 95, 687-706.
- Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek. Zorg, welzijn, woenen en werken*. Amsterdam: Uitgeverij SWP
- Naayer, H., Spithoff, M., Osinga, M., Klitzing, N., Korpershoek, H. & Opdenakker, M. (2016). *De overgang van primair naar voortgezet onderwijs in internationaal perspectief: Een systematische overzichtsstudie van onderwijstransities in relatie tot kenmerken van verschillende Europese onderwijsstelsels*. Groningen: GION onderwijs/onderzoek
- OBS De Peninghe, 2016. *OBS De Peninghe. Schoolgids 2016-2017*. Opgevraagd van <http://www.pendinghe.nl/images/informatiemateriaal/schoolgidsPendinghe2016-2017.pdf>
- Paxton, S.J., Schutz, H., Wertheim, E.H., & Muir, S. L. (1999). *Friendship clique and peer influences on body image concerns, dietary restraint, extreme weight- loss behaviors, and binge eating in adolescent girls*. *Journal of Abnormal Psychology*, 108, 255 – 266.
- Sanderson, C. A., & Cantor, N. (1995). *Social dating goals in late adolescence: Implications for safer sexual activity*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 1121- 1134
- Steinberg, L., & Silverberg, S. (1986). *The vicissitudes of autonomy in early adolescence*. *Child Development*, 57, 841- 851.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2001). *Age and birth cohort differences in self- esteem. A cross- temporal meta- analysis*. *Personality and Social Psychology review*, 5, 321- 344.
- Updegraff, K. A., Helms, H. M., McHale, S. M., Crouter, A. C., Thayer, S. M. & Sales, L. H. (2004). *Who's the boss? Patterns for perceived control in adolescents' friendship*. *Journal of Youth & Adolescence*, 33, 403-420.
- Verhulst, F.C. (2005). *De ontwikkeling van het kind*. Assen: Koninklijke van Gorcum
- Weiss, M. R. Ebbeck, V., & Horn, T. S. (1997). *Children's self- perceptions and sources of physical competence information: A cluster analysis*. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 19, 52- 70.

Wijnveen, T.G.A. (2005). *Een succesvolle introductie voor brugklassers*. Opgevraagd van <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/40224>

WIJS, z.d. *Wat is WIJS*. Opgevraagd van <https://www.wijsgroningen.nl/wat-is-wijs/>

Wouden, M., van der (2016). *Afkomst telt. Een kwalitatief onderzoek naar typen doorstroom gedurende het voortgezet onderwijs in Amsterdam*. Opgevraagd van <http://arno.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=341546>

Bijlagen

Bijlage 1: Interviews groep 8

Geslacht en Leeftijd:

Waar woon je?

Vragen over groep 8

Hoe ervaar je groep acht toe nu toe?

Heb je broers of zussen of vrienden die al naar de brugklas zijn?

Wat heb je hiervan meegekregen? Liepen zij ook ergens tegen aan? Vonden zij iets lastig? Wat vonden zij leuk?

Bereiden je ouders je ook voor op de overgang? En zo ja, hoe? Zo nee, zou je dit willen?

Hoe worden jullie op dit moment op school voorbereidt op de brugklas? Door wie? Wat kan beter?

Hebben jullie het onderling veel over de brugklas? Zo ja, waarover? Zo nee, waar ligt dat aan?

Wat denk jij dat de grootste verandering zal zijn?

Waar zie je tegenop en waar kijk je naar uit?

Weet je al naar welke school je gaat? En waarom?

weet je al wat je later wil worden?

Heb je een boodschap voor de achterblijvers?

Achtergrond informatie:

Zijn je ouders nog bij elkaar?

Werken je ouders? Zo ja, wat voor werk doen ze dan?

Hoe is je gezondheid en van je ouders?

Hoe denken je ouders over naar school gaan en leren?

Bijlage 2: Enquête brugklas

De enquête is digitaal afgenomen. Deze vragen zijn verwerkt in de enquête.

Wat is je geslacht?

Wat is je leeftijd?

Op welke basisschool heb je gezeten?

Op welke school zit je nu? En waarom heb je voor deze school gekozen?

Welke niveau volg je?

Hoe ervaar je de brugklas tot nu toe?

Hoe goed was je voorbereidt op de brugklas?

Wat gaat er goed in de brugklas?

Wat kan er beter in de brugklas?

Door wie ben je voorbereidt op de brugklas?

Wat voor soort voorbereiding heb je gehad?

Wat was de grootste verandering voor jou in de brugklas?

Wat zou je anders willen zien ter voorbereiding van de brugklas?

Heb je nog tips en/of aanmerkingen?

Bijlage 3: Interview met de docent van OBS de Pendinghe

Algemene gegevens:

Geslacht en leeftijd:

Op welke school bent u leerkracht en welke groep?

Hoe lang bent u al leerkracht?

Vragen over de voorbereiding naar de brugklas

Wordt er veel gedaan aan de voorbereiding op het voortgezet onderwijs?

*Zo ja, wat wordt er dan gedaan aan de voorbereiding? Kunt u hier voorbeelden bij geven?
Zo nee, hoe komt dat en hoe zou u het graag willen zien?*

Wat gaat er goed ter voorbereiding op het voortgezet onderwijs?

Wat zou er beter of anders kunnen ter voorbereiding op het voortgezet onderwijs?

Waar lopen de meeste leerlingen tegenaan in de overgang?

Is de ervaring dat er veel leerlingen vanuit huis of op een andere manier (huiswerkinstituut etc.) worden voorbereid op het voortgezet onderwijs?

Wie of wat maakt de keuze naar welk niveau de leerlingen gaan op het voortgezet onderwijs?

Vind er een overdracht plaats met het voortgezet onderwijs? Zo ja, hoe doen jullie dat? Zo nee, waarom niet?

vragen over risicoleerlingen

Signaleren jullie leerlingen die stagneren voor het voortgezet onderwijs? Wat doen jullie dan met deze leerlingen?

Hebben jullie een idee hoe het kan dat leerlingen stagneren?

Worden er ook voorzorgsmaatregelen getroffen voor risicoleerlingen?

Achtergrondinformatie

Uit wat voor milieu komen de leerlingen (Sociaal-economische status)? Zijn er ook verschillen tussen leerlingen op dit gebied?

Bijlage 4: Zorgvuldigheidsformulier

BIJLAGE 6 Beoordeling zorgvuldigheid door opdrachtgever

Naam opdrachtgever/organisatie: WIJS (Wijk inzet door Jongeren en Studenten)	
Handtekening opdrachtgever: Suzanne Kuik	
Datum: 4 juni 2018	
Naam student 1: Zoë Berendsen	
Naam student 2: Linda Walch	
	Ja/nee
Zijn de feiten m.b.t. de organisatie juist weergegeven?	ja
Is de privacy van respondenten voldoende gewaarborgd?	ja
Is de rapportage in huidige vorm geschikt voor verspreiding binnen de organisatie?	ja
Toelichting indien het antwoord op één van bovenstaande vragen nee is:	